

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ersättning för miljöskador samt till lagar om ändring av vissa lagar som har samband med den**

**PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL**

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om ersättning för miljöskador. Med miljöskador avses enligt lagförslaget skador till följd av verksamhet på ett bestämt område, om skadorna har orsakats genom förorening av miljön eller genom någon annan motsvarande störning, så som buller eller strålning. Det föreslås att den skadelidandes ställning skall förbättras på olika sätt.

Till åtskillnad från skadeståndslagen bygger lagförslaget på ansvar som inte är beroende av vållande. Lagförslaget bygger med andra ord på strikt ansvar. I detta avseende motsvarar det lagen angående vissa grannelagsförhållanden.

Den skadelidandes bevisbördas mildras så att sannolikhet godkänns som tillräckligt bevis på orsakssambandet mellan verksamheten och skadan.

De som har vållat skadan skall ansvara solidariskt för den. Den skadelidande kan enligt lagförslaget få ersättning för hela skadan av en enda skadevållande, som i sin tur har regressrätt gentemot de övriga. Skadeståndsskyldigheten fördelas mellan de solidariskt ansvariga enligt vad som är skäligt i förhållande till den skada var och en av dem sannolikt har vållat.

Det föreslås att lagen också skall innehålla

ett stadgande om skyldighet att tåla störningar. Vissa störningar som skäligen bör tålas behöver enligt lagförslaget inte ersättas. Skyldigheten att tåla störningar skall dock inte gälla personskador eller egendomsskador som inte är ringa.

Lagförslagens stadganden om de skador som skall ersättas är primärt likadana som skadeståndslagens stadganden.

Förslaget innehåller ett särskilt stadgande om kostnader för avvärjande och återställande.

Skadeståndslagen skall tillämpas i den mån annat inte följer av den föreslagna lagen.

Det ersättningssystem som regleras i vattenlagen faller huvudsakligen utanför den föreslagna lagens tillämpningsområde. Det föreslås dock att vattenlagen ses över till vissa delar, så att en del skador ersätts enligt den föreslagna lagen.

I lagen angående vissa grannelagsförhållanden föreslås vissa ändringar som går ut på att ersättningsstadgandena i den föreslagna lagen skall tillämpas när det är fråga om miljöskador.

Avsikten är att lagarna skall träda i kraft samtidigt som lagstiftningen om revision av rättegångsförfarandet i tvistemål.

## INNEHÅLL

|  | Sida |  | Sida |
|--|------|--|------|
| ALLMÄNN MOTIVERING .....   | 3    | 2.2.1. Allmänt .....   | 14   |
| <b>1. Nuläget</b> .....  | 3    | 2.2.2. Europarådet .....   | 14   |
| 1.1. Allmänt .....   | 3    | 2.2.3. Europeiska gemenskaperna .....  | 14   |
| 1.2. Förhållandet mellan skadeståndslagen och den övriga lagstiftningen .....            | 3    | <b>3. Missförhållanden och propositionens viktigaste syften</b> .....        | 14   |
| 1.3. Lagen angående vissa grannelagsförhållanden .....                                   | 4    | 3.1. Allmänt .....   | 14   |
| 1.4. Ersättning för miljöskador med stöd av tvångsåtgärdslagar .....                     | 5    | 3.2. Bevisskyldighet angående orsakssambandet .....                          | 15   |
| 1.4.1. Allmänt .....   | 5    | 3.3. Strikt ansvar .....   | 15   |
| 1.4.2. Lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter .....                  | 5    | 3.4. Solidariskt ansvar .....  | 16   |
| 1.4.3. Marktäkts- och gruvlagstiftningen .....   | 6    | <b>4. Lagförslagen i huvuddrag</b> .....                                     | 16   |
| 1.4.4. Väglagstiftningen .....   | 7    | 4.1. Lag om ersättning för miljöskador .....                                 | 16   |
| 1.4.5. Vattenlagen .....   | 7    | 4.2. De övriga lagförslagen .....  | 17   |
| 1.5. Särskilda stadganden som är tillämpliga i fråga om ersättning för miljöskador ..... | 9    | <b>5. Beredningen av lagförslagen</b> .....                                  | 17   |
| 1.5.1. Stadganden om ersättning för atomskador .....                                     | 9    | <b>6. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar</b> .....     | 17   |
| 1.5.2. Lagstiftningen om oljeskador .....  | 9    | <b>7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll</b> ..... | 17   |
| 1.5.3. Andra särskilda stadganden .....  | 10   | 7.1. Internationella utvecklingsprojekt .....                                | 17   |
| 1.6. Stadganden om återställande och skadebekämpning .....                               | 10   | 7.2. Revisionen av rättegångsförfarandet .....                               | 17   |
| <b>2. De nordiska länderna och det internationella samarbetet</b> .....                  | 11   | 7.3. Eventuella fond- eller försäkringssystem .....                          | 18   |
| 2.1. Lagstiftningen i de övriga nordiska länderna .....                                  | 11   | DETALJMOTIVERING .....   | 19   |
| 2.1.1. Sverige .....   | 11   | <b>1. Motivering till lagförslagen</b> .....                                 | 19   |
| 2.1.2. Norge .....   | 12   | 1.1. Lag om ersättning för miljöskador .....                                 | 19   |
| 2.1.3. Danmark .....   | 13   | 1.2. Lag angående vissa grannelagsförhållanden .....                         | 31   |
| 2.1.4. Island .....  | 13   | 1.3. Vattenlagen .....   | 32   |
| 2.2. Det internationella samarbetet och internationella avtal om ersättningar .....      | 13   | <b>2. Ikraftträdande</b> .....   | 33   |
|  |      | LAGTEXTERNA .....  | 34   |

## ALLMÄN MOTIVERING

## 1. Nuläget

## 1.1. Allmänt

I offentligheten talas det om miljöskador i många olika betydelser. Med miljöskador avses ibland miljöföreningar och utarmning av naturen eller att en kulturmiljö allmänt förstörs, och ibland avses de privatekonomiska förluster som förändringar i miljön eller miljöföreningar medför. I det sistnämnda fallet inskränker sig betydelsen till sådan förlust av förmåner som drabbar enskilda personer och deras ekonomiska ställning. I det föregående fallet är begreppet miljöskada mycket mera omfattande än i det sistnämnda, där det har skadeståndsrättslig relevans. Finlands lagstiftning känner inte till begreppet miljöskada. Däremot har man på senare tid i den juridiska litteraturen och i rättspraxis börjat kalla vissa sådana förluster av förmåner som har orsakats av användning av miljön för miljöskador. Än så länge har språkbruket emellertid inte befasts.

De miljöpolitiska medlen för förebyggande av miljöföreningar har indelats i juridiska, ekonomiska och övriga medel. De juridiska medlen omfattar t.ex. tillstånds- och anmälningsförfaranden, olika slag av normer som är omedelbart bindande för medborgarna, samt planeringskyldighet. I fråga om ekonomisk styrning kan å ena sidan nämnas ekonomiska understöd, skattelättnader och räntestöd, å andra sidan miljöskatter och miljöavgifter. Bland övriga medel må nämnas t.ex. olika former av upplysning samt olika slag av undersökningar och utredningar.

Det är skäl att göra åtskillnad mellan ersättningar för miljöskador och ovan nämnda medel för miljöpolitik och miljöskydd. Det primära syftet med skadeståndsstadgandena är att ge rättsskydd, inte att uppnå vissa miljöpolitiska mål. Tillämpningen av ersättningsstadgandena får visserligen i praktiken i varierande grad även drag av ett system som förebygger miljöförstörelse. Betydelsen av dessa drag förblir dock begränsad redan på grund av att ett civilrättsligt normsystem endast kan täcka en del av de förluster som miljölagstiftningen i övrigt är avsedd att förebygga. Olika typer av offentligrättsliga betalnings- och fondarrangemang faller dock på grund av sin annorlunda

juridiska karaktär av hävd utanför skadeståndsrättens område, även om syftet med dem i vid bemärkelse vore att förebygga eller gottgöra för skador.

Trots strävan att genom miljöpolitiska åtgärder förebygga miljöförstörelse i så hög grad som möjligt, går det inte helt att hindra att miljöskador uppstår. I praktiken ersätts miljöskador ofta med stöd av flera olika typer av stadganden. De centrala lagarna i detta avseende är skadeståndslagen (412/74), lagen angående vissa grannelagsförhållanden (26/20) — den s.k. grannelagen — och vattenlagen (264/61). Bristen på täckande ersättningsstadganden i fråga om miljöskador har lett till att även ersättningar för miljöskador har bestämts vid ersättningsförfaranden enligt s.k. tvångsätgärdslagar, även om de lagar som har tillämpats inte har innehållit något uttryckligt stadgande om sådana ersättningar.

Skadeståndslagens ersättningsstadganden är allmänna, och miljöskadornas särdrag har inte beaktats i dem. Ersättningsstadgandena i grannelagen är å sin sida bristfälliga och delvis föråldrade. Av dessa orsaker är det skäl att utveckla det gällande ersättningssystemet så att de skadelidandes ställning förbättras. Detta kan ske antingen genom ett särskilt system för ersättning för miljöskador eller genom komplettering av de nuvarande systemen.

## 1.2. Förhållandet mellan skadeståndslagen och den övriga lagstiftningen

Skadeståndslagen innehåller allmänna skadeståndsrättsliga stadganden. Lagen tillämpas subsidiärt. Den gäller således inte ersättningsansvar som bygger på annan lag eller på avtal. Skadeståndslagen bygger på ansvar på grund av vållande. Endast skador som har orsakats uppsåtligen eller av vållande skall således ersättas, om inte annat följer av skadeståndslagen.

I 5 kap. skadeståndslagen indelas de ersättningsgilla skadorna i person- och saksador samt sådan ekonomisk skada som inte står i samband med en person- eller sakskada. De sistnämnda skadorna ersätts endast om skadan har orsakats genom en straffbelagd handling eller vid myndighetsutövning eller om det i andra fall föreligger synnerligen vägande skäl.

Vid sidan av skadeståndslagen tillämpas också allmänna skadeståndsrättsliga principer.

Nästan alla offentligrättsliga miljöskyddslagar, t.ex. lagen om avfallshantering (673/78), luftvårdslagen (67/82), kemikalielagen (744/89) och bullerbekämpningslagen (382/87), saknar egna skadeståndstadganden. Ersättningsansvaret bestäms därvid enligt skadeståndslagen eventuellt enligt grannelagen.

Till åtskillnad från övriga miljöskyddslagar innehåller vattenlagen ett eget ersättningsssystem. I vissa fall kan skadeståndslagen emellertid bli tillämplig även i fråga om verksamhet enligt vattenlagen. Ersättningsstadgandena i 11 kap. vattenlagen gäller inte ersättningar för skador som har orsakats i strid med vattenlagen eller med stadganden eller bestämmelser som har meddelats med stöd av vattenlagen. Det materiella skadeståndsansvaret bestäms enligt skadeståndslagen.

### 1.3. Lagen angående vissa grannelagsförhållanden

Grannelagen innehåller stadganden om förbud mot skadliga utsläpp, dvs. om s.k. immissionsförbud, om skyldighet att tåla störning samt om ersättningsansvar som inte är beroende av vållande. I rättspraxis har lagens principer dessutom preciserats. Trots detta får den som lider skada på grund av en miljöskada inte alltid ett tillräckligt rättsskydd med stöd av denna lag.

Förbudet mot *immission* definieras i 17 § grannelagen. Enligt 1 mom. gäller förbudet nyttjande av en fastighet på ett sådant sätt att en granne varaktigt lider oskäligt besvär. "såsom genom gnistor, aska, sot, rök, värme, stank, gaser, ånga, skakning, buller eller dylikt".

I 2 mom. preciseras begreppet oskäligt besvär med hjälp av den *skyldighet att tåla störning* eller besvär som definieras i lagen. Besvär anses för det första inte vara oskäligt, om det enligt ortsförhållandena inte är att anses såsom ovanligt eller opåräknat. Den andra begränsningsgrunden gäller den s.k. tidsprioritetsprincipen. Enligt den är ett besvär inte oskäligt, om grannelagsförhållandet har inträtt efter att det besvärande nyttjandet vidtog, om inte besväret har visat sig först senare eller ökat avsevärt.

Om tröskeln för skyldigheten att tåla immis-

sion överskrids, krävs det i allmänhet att tillstånd enligt 18 § söks hos byggnadsnämnden eller en miljötillståndsmyndighet enligt lagen om miljötillståndsförfarande (735/91). Frågan om vilka möjligheter den som lider skada eller men har att åberopa att den verksamhet som orsakar immission strider mot 17 § är då beroende av huruvida det finns ett tillstånd för verksamheten. Om det finns ett tillstånd, kan den skadelidande i enlighet med 21 § fordra att det förfarande som ger upphov till besväret skall upphöra samt kräva ersättning för skada och annat men tills detta har skett. Om det däremot saknas tillstånd för verksamheten, kan den skadelidande med stöd av 23 § fordra att verksamheten förbjuds och kräva skadestånd.

Ersättningsansvaret enligt grannelagen är ett *strikt ansvar*. Ansvaret uppstår i och med att skyldigheten att tåla immission överskrids. Till åtskillnad från vad som är fallet när frågan huruvida vållande föreligger prövas, tas det inte ställning till om det eventuellt har förekommit vårdslöshet. Ett bestående, oskäligt besvär som strider mot 17 § medför nämligen redan i sig skadeståndsskyldighet. Å andra sidan gäller lagen inte enskilda händelser så som kemikalieutsläpp som sker på en gång, även om dessa kan ha synnerligen stor inverkan på miljön.

För att kunna ingripa mot det besvär immissionen medför måste man väcka åtal vid allmän underrätt. Talan kan enligt 21 och 23 §§ föras av grannar som lider skada eller av någon annan vars rätt saken gäller.

Grannelagen är också förknippad med vissa offentligrättsliga aspekter. Om verksamheten förorsakar "synnerligen betydande faror för allmänna intressen" kan länsstyrelsen ingripa med stöd av 24 §. Om förorsakandet av fara eller olägenhet kan elimineras eller minskas utan oskäliga kostnader, kan länsstyrelsen ålägga ägaren att vidta nödvändiga åtgärder. Om detta inte är möjligt kan statsrådet enligt 2 mom. förordna att verksamheten tillsvidare skall inskränkas eller inställas eller helt och hållet nedläggas. När det gäller en lagligt tillkommen verksamhet får ägaren dock en inlösningersättning.

Den norm som gäller immissionsförbudet är en rent civilrättslig. Visserligen ändrades högsta förvaltningsdomstolens praxis på 1970-talet så, att man började tillämpa förbudet i 17 § också inom förvaltningslagskipningen och vid förvaltningsförfarande.

Lagens tillämpningsområde har avgränsats så, att 17 § gäller besvär som orsakas genom nyttjande av en fastighet. Däremot gäller 21 och 23 §§, som reglerar skadestandsfrågan, enligt sin ordalydelse endast besvär som orsakas genom en anläggning eller ett upplag. I rättspraxis har den semantiska skillnaden emellertid inte tillmätts betydelse. När det gäller grannelagen har rättspraxis även i övrigt delvis frigjort sig från en ordagrann tolkning av den något ålderdomliga lagtexten.

I praktiken har de löst formulerade stadgandena i 21 och 23 §§ angående ersättningsgilla skador orsakat tolkningsproblem. Enligt paragraferna skall ersättning betalas för skada och annat men. Det har emellertid inte alltid varit klart vad som avses med men i detta sammanhang. I den juridiska litteraturen har det anförts att också motsvarande immateriella skador enligt ordalydelsen skall ersättas, även om de inte visar sig i form av direkta ekonomiska förluster. Det kan t.ex. vara svårt att bedöma vilka ekonomiska förluster och annat men buller orsakar. I detta avseende finns det inte någon helt vedertagen rättspraxis. Man har dock kunnat bestämma att ersättning skall betalas även om det besvär grannen har lidit inte har varit av rent ekonomisk karaktär.

#### 1.4. Ersättning för miljöskador med stöd av tvångsåtgärdslagar

##### 1.4.1. Allmänt

Med tvångsåtgärder avses åtgärder som har drag av inlösen och bygger på myndighetsbeslut samt hänför sig till viss, vanligen fast egendom. Den ersättningsskyldighet som bygger på tvångsåtgärdslagarna skall i flera avseenden inte sammanblandas med civilrättslig ersättningsskyldighet. I regel bestäms ersättningar enligt tvångsåtgärdslagarna på tjänstens vägnar. Ersättningar döms ofta ut endast till de fastigheter som är föremål för inlösen eller någon annan tvångsåtgärd, men ibland har det bestämts att ersättningar skall betalas även till fastigheter som inte belastas av någon formell rättighet. Enligt vedertagen praxis anses det att ersättningar för buller som en väg orsakar kan bestämmas vid det ersättningsförfarande som sker enligt lagen om allmänna vägar (243/54), även om väggrätten eller någon annan rätt som skall grundas inte kommer att belasta den

fastighet som skall få ersättning. Det ersättningsförfarande som avses i vattenlagen gäller inte enbart rättigheter som genom tvångsåtgärder formellt grundas på enskilda fastigheter, utan även uttryckligen ett stort antal fall där ersättningar bestäms (på tjänstens vägnar) för skador som orsakas av själva det företag för vilket tillstånd beviljas, trots att ingen nyttjanderätt grundas på de fastigheter som får ersättning. (Det kan t.ex. vara fråga om skador på fiskbestånd, skador som gäller stränder eller tillgång till vatten.)

I ett tillståndsförfarande enligt vattenlagen kan tillstånd beviljas t.ex. för projekt som medför att vissa fastigheters stränder förorenas. När tillstånd beviljas bestäms det samtidigt på förhand att det skall betalas ersättning för den minskning av möjligheten att utnyttja fastigheten och den nedgång av fastighetens värde som följer av att dess stränder förorenas, och som kvarstår trots de vattenskyddsåtgärder som skall bestämmas i tillståndet. Detsamma gäller när projektet leder till minskad fiskeriekonomisk avkastning eller medför förlust av tillgång till vatten. I dylika fall är det inte fråga om något skadestånd på grund av vållande, utan om en uttryckligen tillåten följd av en laglig verksamhet. Ersättningsansvaret är därvid på sätt och vis jämförbart med annat ansvar som är oberoende av vållande, trots att det till sin karaktär skiljer sig från t.ex. det av vållande oberoende ansvar som kallas fareansvar. Det är t.ex. vanligt att skadan inte ännu har uppstått när ersättningen fastställs på förhand, men samma stadganden tillämpas också när en tillståndsenlig verksamhet orsakar skador som inte förutsågs när tillståndet beviljades och för vilka det således inte bestämdes någon ersättning på förhand.

Nedan behandlas ersättningsstadgandena i de centrala tvångsåtgärdslagarna särskilt med hänsyn till ersättningar för miljöskador. Gemensamt för tvångsåtgärdsersättningarna är att de närmast gäller ersättningar som är bundna till enskilda fastigheter. Det bör dock observeras att det finns åtskilliga strukturella skillnader mellan stadgandena och att de i viss mån även stadgar om egentligt skadestånd.

##### 1.4.2. Lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter

Med stöd av lagen om inlösen av fast

egendom och särskilda rättigheter (603/77), dvs. inlösningslagen, bestäms ersättningar för ekonomiska förluster som orsakas på grund av inlösningslag. Inlösningsersättningen indelas i ersättning för föremål (30—33 §§), ersättning för men (35 §) samt skadestånd (37 §). Dessa ersättningar skall betalas endast till dem vilkas egendom inlöses. Med stöd av 38 § kan det däremot på skälighetsgrunder bestämmas att ersättning också skall betalas till vissa andra personer. Varken en ersättning för föremål eller ett skadestånd innehåller i allmänhet någon ersättning för miljöskador. I samband med ersättningar för men och ersättningar enligt 38 § kan det däremot bestämmas att även skador på miljön skall ersättas.

Ersättning för men kommer i fråga när en del av en egendom som tillhör en och samma person inlöses, och detta eller det företag för vars skull inlösningslag sker orsakar bestående men för användningen av återstoden av egendomen. När det gäller det men själva företaget medför kan situationen jämföras med de immissioner som avses i 17 § grannelagen, varvid en ersättning kan komma i fråga också med stöd av grannelagen. I grannelagen har rätten till ersättning för men inte på samma sätt som i inlösningslag begränsats endast till ekonomiska förluster.

I 38 § inlösningslag har kretsen av de ersättningsberättigade utvidgats så att den i undantagsfall även gäller personer av vilka ingenting inlöses. Om en arbetstagare, en granne eller någon annan lider betydande men eller skada på grund av det företag för vars skull inlösningslag sker, kan han få ersättning, om detta bör anses vara skäligt med hänsyn till förhållandena. En ytterligare förutsättning är att ersättning borde ha bestämts om inlösningslag hade gällt honom. Med stöd av detta stadgande kan ersättning således betalas även för miljöskador utanför det område som skall inlösas, om än endast i begränsad omfattning. Ingen har emellertid någon direkt rätt till ersättningar med stöd av stadgandet.

När det gäller ersättningar för skador på miljön har även 39 § inlösningslag en viss betydelse. Paragrafen gäller skador eller men som har uppkommit efter det att inlösningsbeslutet har avkunnats och som inte kunde anses som sannolika vid tidpunkten för beslutet. Dessa skador ersätts endast om de är oskäliga och har uppkommit innan tio år har förflutit från det att inlösningsbeslutet avkunnades.

### 1.4.3. Marktäkts- och gruvlagstiftningen

I 9 § marktäktslag (555/81) regleras sub-stanstagarens ersättningskyldighet. Stadgandet gäller både ersättningar för skador som har orsakats genom tillståndsenlig verksamhet och ersättningar för skador som har orsakats genom verksamhet som utövas utan tillstånd eller på annat sätt lagstridigt. Ersättningsansvaret i är i båda fallen likadant. Ansvar är således inte direkt förknippat med något tillstånd eller med en rätt som på annat sätt har grundats genom myndighetsbeslut, och ersättningen bestäms inte på tjänstens vägnar. Av dessa orsaker avviker ersättningarna enligt 9 § marktäktslag avsevärt från tvångsåtgärdsersättningarna, som de dock är jämförbara med när det gäller ersättningsförfarandet.

I paragrafens 1 mom. används uttrycket olägenhet som ett övergripande begrepp för ersättningsgilla förluster, och detta övergripande begrepp omfattar även skador. I 2 mom., som gäller lagstridiga situationer, talas det däremot både om olägenhet och om skada. Skillnaden i ordalydelsen påverkar dock inte omfattningen av skadeståndsansvaret.

En förutsättning för ersättningsansvar är att täktverksamheten sänker värdet för en bredvid eller i närheten belägen fastighet eller medför annan sådan skada eller olägenhet för utnyttjandet av fastigheten som inte kan anses vara ringa. Det på detta sätt definierade ersättningsansvaret är vittomfattande och mångfasetterat, och har inte ännu utkristalliserats klart i rättspraxis. Stadgandet kan t.ex. gälla olika fall av immission. Enligt sin ordalydelse kan det även gälla en minskning av en fastighets värde också när ingen fysisk påföljd eller immission drabbar den fastigheten, utan det endast är fråga om förlust av den utsikt som öppnar sig från fastigheten. Stadgandet gäller inte personskador. I likhet med ersättningsansvaret enligt grannelagen är ersättningsansvaret enligt 9 § marktäktslag oberoende av vållande.

Stadgandet i 9 § marktäktslag avviker från de allmänna principerna i det att det civilrättsliga ersättningsärendet inte behandlas vid allmän domstol utan vid en förrättning enligt lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter, även när skadan har orsakats lagstridigt. Den som yrkar på ersättning skall ansöka om sådan förrättning, och ersättning skall yrkas inom fem år från det att skadan eller olägenheten har orsakats. 9 § marktäkts-

lagen fogades till lagen i riksdagens andra lagutskott (II LaUB/1981 nr 1). Enligt majoritetens av utskottsmedlemmarna gav ersättningsstadgandena i grannelagen inte ett tillräckligt skydd i fråga om de förluster grannar orsakas av täktverksamhet. Syftet med den tillfogade paragrafen var att komplettera grannelagens stadganden.

Ersättningssystemet enligt *gruvlagen* (503/65) är uppbyggt enligt olika faser i efterletning och utnyttjande av gruvmineral. Skador som orsakas under letningsarbetet ersätts enligt 3 § 3 mom. Skador som orsakas genom nyttjande av inmutningsrätten ersätts å sin sida enligt 15 §. Ersättningen för skador och olägenheter som utnyttjandet av utmål orsakar en fastighet bestäms enligt 36 § vid en utmålsförrättning. Enligt 37 § skall inlösningslagens ersättningssystem iaktas i tillämpliga delar vid förrättningen.

I 46 § *gruvlagen* stadgas om ersättningar för övriga skador som orsakas genom själva gruvdriften. Enligt stadgandet kan ersättning sökas genom talan i underrätt, om gruvdriften vållar skada eller olägenhet som inte har beaktats vid utmålsläggningen. Det är fråga om ett strikt ansvar. Skador som uppkommer i samband med gruvdrift kan t.ex. uppkomma vid ras, brytning eller sprängning. Å andra sidan kan skador som orsakas genom gruvdrift vara ersättningsgilla också enligt *vattenlagen*.

#### 1.4.4. Väglagstiftningen.

När det gäller allmänna vägar stadgar 9 kap. *lagen om allmänna vägar* om vägersättningar. Ersättningsstadgandena gäller i praktiken även ersättningar för vissa miljöskador som vägar och vägbyggen ger upphov till. Ersättningarna bestäms i regel vid en vägförrättning eller i vissa fall genom länsstyrelsens beslut.

I 62 § uppräknas de skador eller men för vilka fastighetsägaren kan få ersättning av väghållaren. Med stöd av 5 punkten har det i rättspraxis bestämts ersättningar t.ex. för den minskning av fastighetens värde som buller och förstörda skönhetsvärden medför. Likaså har skador på grund av att marken har blivit vattensjuk genom vägbygget samt skador som uppstått på grund av sprängningar och bergbrytning ansetts vara ersättningsgilla.

Det bör noteras att begreppen skada och men har ett annat innehåll i 62 § än i inlös-

ningslagen. T.ex. ersättningen för men är enligt lagen om allmänna vägar inte bunden till återstoden av fastigheten och sådant bestående men som den orsakas, medan en sådan kopp- ling finns i 35 § inlösningslagen.

Ersättningspraxis i fråga om miljöskador har utformats genom högsta domstolens och jorddomstolarnas avgöranden. Lagen har tillämpats så att även sådana personer vilkas fastigheter inte belastas av vägrätten har kunnat få vägersättning. Ersättningskyddet för den som står utanför inlösningsförhållandet är således mera omfattande i samband med ett förfarande enligt lagen om allmänna vägar än vad det är enligt 38 § inlösningslagen.

Ersättningar för miljöskador kan ibland komma i fråga med stöd av *lagen om enskilda vägar* (358/62). I 4 kap. stadgas om ersättningar. Enligt 33 § betalas ersättning för upplåtelse av mark och för skada eller men som annars tillskyndas fastighetsägaren genom åtgärder med stöd av lagen. Med stöd av detta stadgande kan man t.ex. få ersättning för förluster av trädbestand och för bullerskador. Ersättningsärendena behandlas i regel vid en vägförrättning. Vissa ersättningsfrågor behandlas dock av vägnämnden i enlighet med 83 §. Nämnden kan emellertid inte behandla ärenden som gäller skador till följd av olovligt begagnande av väg eller område, om straff har yrkats. I sådana fall har allmän domstol domsrätt även i fråga om ersättningarna.

Det finns knappast någon rättspraxis när det gäller sådana ersättningar för miljöskador på grund av immission som skulle betalas med stöd av *lagen om enskilda vägar*.

#### 1.4.5. Vattenlagen

Merparten av ersättningarna enligt *vattenlagen* bestäms i samband med beviljande av tillstånd och fastställs i enlighet med ersättningsstadgandena i 11 kap. Ersättningar som avses i kapitlet kan dock i vissa fall bestämmas separat, antingen i efterskott sedan tillståndet har beviljats eller i sådana situationer där tillstånd inte har behövts. Dikningsskador är förknippade med vissa särdrag, även i fråga om förfarandet. Dessutom stadgar 1 kap. 25 § om ersättningsansvar till följd av befarande av vattendrag, 5 kap. 79 § stadgar om ersättning för flottningsskador och 11 kap. 2 § stadgar om ersättningsansvar till följd av att en anordning

har kommit i olag. Ansvaret enligt de sistnämnda lagrummen är huvudsakligen ett fareansvar som inte är beroende av vållande. Ersättning som grundar sig på detta fareansvar bestäms i varje enskilt fall särskilt på den skadelidandes begäran. I synnerhet 11 kap. 2 § kan i praktiken vara tillämpligt också i fråga om miljöskador.

Merparten av vattenlagens ersättningssystem är dock på ovan nämnt sätt knutet till lagens tillståndssystem. Ersättningsstadgandena i 11 kap. vattenlagen innehåller ingredienser dels från inslösningsrätten och dels från den allmänna skadeståndsrätten. I 11 kap. 3 § vattenlagen uppräknas de olika slagen av ersättningsgilla förluster av förmåner. Uppräkningen anses allmänt vara uttömmande. Det sågs att systemet bygger på principen om ersättning för förmån. Förluster av förmåner skall ersättas till fullo.

De ersättningsbegrepp som används i 11 kap. vattenlagen skiljer sig från t.ex. de begrepp som ingår i inlösningslagen och i skadeståndslagen. Begreppet skada, men eller annan förlust är i detta sammanhang relevant såväl i fråga om ersättning för inlösnings och för nyttjanderätt som för de verkningar som med stöd av ett tillstånd på annat sätt inkräktar på någon annans intressesfär. Sistnämnda verkningar sammanhänger således inte med någon rätt som har grundats formellt genom en tvångsåtgärd, även om ersättningen också för dessa bestäms på tjänstens vägnar på förhand i samband med tillståndsförfarandet. Grunden för ersättningen utgörs i dessa fall av orsaksambandet mellan själva den tillåtna verksamheten och den förutsedda skadan, då orsaksambandet enligt en förhandsbedömning är tillräckligt. Den skada som skall ersättas är ofta en sakskada, men också andra slag av förluster av förmåner med förmögenhetsvärde kan bli ersättningsgilla. Det kan också vara fråga om förlust av en förmån som inte grundar sig på äganderätt eller på någon särskild rättighet. T.ex. enligt 11 kap. 3 § 7 punkten ersätts skada, men och annan förlust av förmån som orsakas av att renskötsel eller yrkesmässigt fiske hindras eller försvåras.

Ersättningar kan bestämmas även i efterskott, på samma grunder som vid beviljande av tillstånd, om uppkomsten av skadan inte kunde förutses när tillståndet beviljades. För detta krävs en ansökan av den skadelidande. Detsamma gäller de fall där det enligt en förhands-

bedömning inte fanns något behov av tillstånd eller där tillstånd enligt vattenlagen inte behövs.

Ovan relaterade stadganden om ersättningar i samband med företag enligt vattenlagen gäller dock inte när det är fråga om rättsstridig verksamhet, dvs. situationer där skador orsakas genom brott mot vattenlagen eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. I fråga om ersättningar för sådana skador tillämpas numera i materiellt hänseende skadeståndslagen i stället för vattenlagens ersättningsstadganden, trots att även dessa skador behandlas som vattenmål när det gäller själva förfarandet. Processuellt är det dock i regel fråga om ett brottmål eller ett tvistemål, inte ett ansökningsärende.

I samband med revideringen av vattenlagen 1987 gjordes en ändring i 11 kap. 8 §. Enligt 2 mom. får i samband med ansökningsmål också behandlas yrkanden som gäller ersättning för sådan förlust av förmån som har orsakats innan tillståndet beviljades. En sådan förlust kan ha orsakats rättsstridigt. En ansökan om ersättning enligt vattenlagen som har inlämnats till vattendomstolen kan också innehålla ett yrkande som gäller ersättning för skador som med avvikelse från tillståndet har vållats genom samma åtgärd. Ovan relaterade stadganden om förfarandet innehåller dock inga regler om tillämpningen av vattenlagens materiella ersättningsstadganden när det är fråga om skador som har orsakats rättsstridigt. Skadeståndslagen utgör således det materiella regelkomplex som skall tillämpas när det gäller sådana skador.

I rättspraxis har det blivit kutym att ersättningar även för buller, skakning, lukt och annan liknande immission bestäms med stöd av 11 kap. 3 § vattenlagen, särskilt punkterna 2 och 3, när det är fråga om verksamhet för vilken tillstånd skall beviljas eller när det gäller situationer där ersättningsstadgandena i 11 kap. 3 § vattenlagen tillämpas i stället för skadeståndslagen.

Ersättningssystemet enligt vattenlagen gäller dock inte ersättningar för personskador. Detta innebär således en klar skillnad i förhållande till skadeståndslagen. Denna reglering i vattenlagen beror på ersättningssystemets ovan relaterade struktur. Dessutom är ett av syftena med vattenlagens stadganden om förutsättningsarna för beviljande av tillstånd och tillståndsföreskrifter att säkerställa att det företag som



skall inledas inte orsakar personskador. T.ex. i 1 kap. 19 §, 1 kap. 22 § och 2 kap. 5 § vattenlagen skyddas uttryckligen allmänhetens hälsa.

### 1.5. Särskilda stadganden som är tillämpliga i fråga om ersättning för miljöskador

#### 1.5.1. Stadganden om ersättning för atomskador

Finland har anslutit sig till 1960 års Pariskonvention om skadeståndsansvar på atomenergins område (FördrS 20/72) samt den därtill anslutna i Bryssel 1963 ingångna tilläggskonventionen (FördrS 4/77) och 1964 års tilläggsprotokoll (FördrS 20/72) samt 1982 års protokoll om ändring av konventionen (FördrS 1/90).

Konventionerna infördes genom atomansvarighetslagen (484/72). Lagen bygger på strikt ansvar för den som innehar en atomanläggning. Enligt 12 § skall en innehavare av en atomanläggning betala ersättning även om han eller hans personal inte är vållande till skadan. Ansvaret kanaliseras endast till den som innehar atomanläggningen eller till det försäkringsbolag som har beviljat honom ansvarsförsäkring. Innehavaren skall täcka sitt ansvar med en försäkring eller någon motsvarande ekonomisk garanti.

Det strikta ansvaret har begränsats såväl i fråga om orsakerna till skadan som i fråga om skadans omfattning. I 12 § nämns som ansvarsbegränsande grunder i fråga om orsakerna väpnad konflikt, fiendtligheter, inbördeskrig, uppror eller naturkatastrof av osedvanlig art. När det gäller skadans omfattning begränsar 18 § ansvaret till ett visst belopp per atomolycka. Detta innebär ett avsteg från principen om full ersättning, som annars tillämpas i fråga om miljöskador. Dessutom har det ersättningsansvar som åvilar anläggningsinnehavaren begränsats också tidsmässigt.

Det ansvar som åvilar innehavaren av en atomanläggning kompletteras av statens ansvar. Lagens 29 § gäller statens sekundära ansvar inom ramen för det ansvarighetsbelopp som gäller för anläggningsinnehavaren. I 30—32 §§ stadgas om statens ansvar i samband med katastrofskador. Lagens 33 § gäller skador som visar sig efter att det ansvar som åvilar innehavaren av anläggningen har upphört. Dessutom stadgar 34 § om statens kompletterande ersättningsansvar.

Utöver ovan relaterade stadganden innehåller lagen stadganden om ersättning för skador som har uppstått under transport och tillfällig uppläggning, om regressrätt, om jämkning av ersättningar samt om domsrätt och verkställighet i fråga om ersättningar för atomskador. I förordningen om tillämpning av atomansvarighetslagen (486/72) stadgas dessutom i vissa avseenden närmare om tillämpningen av atomansvarighetslagen.

#### 1.5.2. Lagstiftningen om oljeskador

I fråga om oljeskador finns det stadganden om såväl bekämpning av som ersättningar för oljeskador. Varken lagen om bekämpande av oljeskador som uppkommer på land (378/74) eller lagen om förhindrande av vattnens förorening, förorsakad av fartyg (300/79) (nedan fartygsavfallslagen) innehåller andra ersättningsstadganden än sådana som gäller bekämpnings-skador och bekämpningskostnader. I dessa närmast offentlighetsrättsliga stadganden avses med oljeskador i själva verket inte åstadkommen skada i skadeståndsrättsligt hänseende, utan regleringen gäller oljeolyckor eller andra händelser eller risken för sådana. Däremot är lagen om ansvarighet för oljeskador förorsakade av fartyg (401/80) och lagen om oljeskyddsfonden (379/74) skadeståndsrättsliga. Även av dessa gäller endast den förstnämnda omedelbart civilrättsligt ersättningsansvar, medan den senare är offentlighetsrättslig till sin natur.

De internationella konventioner om ersättning för fartygsoljeskador som Finland har anslutit sig till har införts genom lagen om ansvarighet för oljeskador förorsakade av fartyg. Det är fråga om 1969 års internationella konvention om civilrättslig ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja (FördrS 80/80) och det därtill anslutna tilläggsprotokollet av 1976 (FördrS 21/81) samt den internationella konventionen om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja (FördrS 80/80).

I lagen om ansvarighet för oljeskador förorsakade av fartyg avses med oljeskada en skada som har förorsakats genom olja som flödat ut från fartyg, samt skador och kostnader orsakade av förebyggande åtgärder. Primärt gäller lagen fartyg som transporterar s.k. beständig olja så som bulklast, men i begränsad omfatt-

ning gäller den även andra fartyg. Lagen bygger på strikt ersättningsansvar för fartygsägaren. Ägaren kan dock gå fri från ansvar, om han kan visa att skadan har orsakats av något sådant övermäktigt hinder som nämns i 3 §, t.ex. krig, övermäktig naturtilldragelse eller genom en handling av tredje man som avsett att åstadkomma skadan. Fartygsägaren har även rätt att begränsa sitt ansvar i fråga om beloppet. Lagen innehåller också stadganden om obligatorisk försäkring och om försäkringsgivarens ansvar, om domsrätt i fråga om talan som gäller oljeskador och om verkställighet.

Fartygsavfallslagen innehåller ett privaträttsligt ersättningsstadgande (7 §), som omfattar endast de kostnader och skador som bekämpningsåtgärder har åsamkat myndigheter eller enskilda.

Lagen om oljeskyddsfonden kompletteras av förordningen om oljeskyddsfonden (828/85). Lagen gäller både sådana oljeskador som har förorsakats av fartyg och sådana som har uppkommit på land. Ur oljeskyddsfonden kan enligt 5 § ersättningar beviljas dem som har utsatts för oljeskador. Vid behandlingen av ersättningsansökningar skall enligt 6 § beaktas den omedelbara olägenhet eller skada som har orsakats sökanden, samt natur- och miljövårds-, friluftslivs- och andra sådana synpunkter i den mån detta på grund av bosättningsens närhet eller områdets faktiska användning eller av något annat skäl anses vara motiverat. Rätten att kräva ersättning av den som har förorsakat skadan övergår med stöd av 7 § från den, som har fått ersättning ur oljeskyddsfonden, till staten till den del ersättning har betalats. Lagen stadgar dessutom om ersättningar för kommunernas kostnader för anskaffning av oljebekämpningsredskap.

### 1.5.3. *Andra särskilda stadganden*

Skador som karakteriseras som miljöskador kan ibland ersättas även med stöd av andra stadganden än de som relaterats ovan. T.ex. frågan om ersättningar för trafikskador regleras i flera olika ersättningsstadganden. Lagen av år 1898 om ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift gäller ersättning för skador som orsakats genom sådan verksamhet. Person- och egendomsskador till följd av användning av motorfordon i trafik ersätts å sin sida med stöd av trafikförsäkringslagen (279/59). Genom 76 §

luftfartslagen (595/64) upphävdes den tidigare lagen om luftfart, dock inte dess skadeståndsstadganden. På luftfartsolyckor tillämpas således fortfarande de ersättningsstadganden som finns i 6—13 §§ i den tidigare lagen. Den som har orsakat elskador som avses i 7 kap. ellagen (319/79) skall ersätta skadan oberoende av vållande. Särskilda stadganden om produktansvar finns i produktansvarslagen (694/90). Lagen om bekämpning av insekt- och svampskador i skog (263/91) innehåller ett specialstadgande angående insekt- och svampskador.

Tills vidare har frågan om ersättningar för miljöskador som orsakats vid transporter reglerats bristfälligt och oenhetligt, utom i fråga om oljeskador förorsakade av fartyg. Det kommer dock att bli aktuellt att i Finland sätta i kraft den s.k. CRTD-konventionen, som gäller ersättningsansvar för skador som har uppkommit vid transporter av farliga ämnen på landsväg, järnväg eller med fartyg i insjötrafik. Internationella sjöfartsorganisationens projekt som gäller huvuddelen av sjötransporter har däremot inte lett till något resultat.

### 1.6. **Stadganden om återställande och skadebekämpning**

Gällande lagstiftning saknar allmänna stadganden om återställande av det tillstånd som rådde före miljöskadan. Återställande omfattar ofta också åtgärder genom vilka man hindrar att skadan blir större.

De återställande åtgärder som den skadelidande själv företar kan eventuellt ersättas med stöd av skadeståndslagen. Dessutom innehåller 13 § grannelagen ett chikanförbud med ett uttryckligt stadgande om återställande av det skadade objektet i sitt tidigare skick. I 7 § fartygsavfallslagen åläggs den som orsakar en förorening eller risksituation som avses i lagen skyldighet att ersätta de bekämpningskostnader och bekämpningsskador som han har orsakat enskilda eller myndigheter. Enligt lagen om ansvarighet för oljeskador förorsakade av fartyg betraktas skador och kostnader till följd av bekämpningsåtgärder som sådana oljeskador som skall ersättas med stöd av lagen. Vid tillämpningen av de civilrättsliga stadgandena kan det dock vara problematiskt att avgöra vems åtgärder som kan bli ersättningsgilla. Det är t.ex. inte klart i vilken omfattning kostnader som myndigheter har orsakats när de har

försökt begränsa verkningarna av en störning, eller återställa en förstörd miljö i sitt tidigare skick, kan ersättas med stöd av skadeståndslagen.

Stor betydelse ur sistnämnda synvinkel har i praktiken de stadganden i viteslagen (1113/90) som gäller administrativa tvångsmedel och gör det möjligt att indriva kostnaderna för återställande av en rättsstridigt ändrad eller förstörd miljö hos den som har orsakat följderna. Ett sådant stadgande om tvångsutförande finns t.ex. i 21 kap. 3 och 4 §§ vattenlagen, i 144 § (61/85) byggnadslagen, i 33 och 38 §§ lagen om avfallshantering, i 59 § strålskyddslagen (592/91) samt i 15 och 51 §§ kemikalielagen. Det kan emellertid inte bli fråga om att indriva kostnaderna med stöd av administrativa tvångsmedelstadganden, om återställandet t.ex. på grund av sakens natur har inletts utan att något hot om tvångsutförande har meddelats. Tillämpningen av stadgandena om tvångsmedel är inte heller beroende av någon civilrättslig ersättningsgill skada. En förutsättning för tillämpning av dessa stadganden är att någon har brutit mot offentligrättsliga stadganden. Å andra sidan är det ofta samtidigt fråga om en miljöskada också i civilrättsligt avseende.

Enligt 5 § lagen om oljeskyddsfonden kan ersättningar ur fonden i de fall som avses i lagen betalas för kostnader som bekämpningsåtgärder har orsakat t.ex. myndigheterna. Dessa åtgärder kan t.ex. också omfatta återställande av miljön i sitt tidigare tillstånd. I lagen regleras dock inte den skadevållandes ansvar. Den frågan avgörs separat vid rättegång om regressansvar, och således utgående från civilrättsliga ersättningsstadganden och tolkningen av dem.

## 2. De nordiska länderna och det internationella samarbetet

### 2.1. Lagstiftningen i de övriga nordiska länderna

#### 2.1.1. Sverige

Sveriges miljöskadelag (1986:225) trädde i kraft den 1 juli 1986. Syftet med lagstiftningen var att göra stadgandena om ersättningar för miljöskador mera exakta och särskilt att underlätta de skadelidandes möjligheter att få ersättning. Innan lagen trädde i kraft tillämpa-

des de bestämmelser om ersättning för immision som ingick i 30—37 §§ miljöskyddslagen (1969:387) när det gällde ersättningar för miljöskador.

När miljöskadelagen stiftades lämnades frågan om försäkringar och fonder beroende av senare lagstiftning. Det var ursprungligen meningen att fond- och försäkringssystemen skulle införas som två separata system, men de sammanslogs 1988 till ett försäkringssystem som har starka drag av en offentlig fond. Bestämmelser om miljöförsäkringar ingår i miljöskyddslagen.

Sveriges miljöskadelag innehåller ingen egentlig definition av begreppet miljöskada. Den framgår dock indirekt ur lagen. Enligt lagen skall skadan ha orsakats genom förorening av vattenområden eller grundvatten, ändring av grundvattennivån, luft- eller markförorening, buller, skakning eller annan liknande störning. Lagen gäller emellertid inte joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström, emedan dessa frågor regleras särskilt.

Skador som kan ersättas med stöd av lagen skall ha orsakats av verksamhet på en fastighet. En störning som är vanlig på orten eller annars allmänt förekommande under jämförliga förhållanden betraktas inte som en störning enligt lagen, om den inte har orsakats uppsåtligt eller genom vårdslöshet. Lagen innehåller dessutom särskilda bestämmelser om sprängning, bergsbrytning och grävningens arbeten.

Utöver person- och saksador gäller lagen även rena förmögenhetsskador. Rena förmögenhetsskador som inte har orsakats genom brott ersätts dock endast om skadan har någon betydelse.

Lagen innehåller också en möjlighet att på förhand få ersättning för framtida skador på egendom. Ersättningen kan betalas på en gång eller bestämmas till ett årligt belopp. Parterna kan avtala om saken eller föra den till domstol.

Lagen bygger på principen om strikt ansvar. Den som utövar den verksamhet som orsakar miljöskada på en fastighet är ersättningsskyldig oberoende av vållande. Fastighetsägaren eller tomträttsinnehavaren bär ansvaret när han utövar verksamhet som orsakar miljöskador på fastigheten eller när han tillåter att sådan verksamhet utövas. På samma sätt är verksamhetsutövaren ansvarig, om han använder fastigheten i sin näringsverksamhet eller i offentlig verksamhet. Andra än ovan nämnda personer är ansvariga endast om de har orsakat skadan

uppsåtliga eller genom vårdslöshet. Lagen innehåller särskilda bestämmelser om s.k. entreprenörsansvar och om solidariskt ansvar.

Sambandet mellan en störning och en miljöskada anses vara visad, om det föreligger övervägande sannolikhet för ett sådant orsaksamband. Denna bestämmelse tillämpas inte i fråga om skador till följd av sprängning, bergsbrytning eller grävningsarbeten.

Domsrätten i ärenden enligt miljöskadelagen ligger hos allmän underrätt, dvs. hos tingsrätterna, eller hos fastighetsdomstolarna. Fastighetsdomstolarna behandlar ärenden som gäller skador som har orsakats på fastigheter, byggnader eller anläggningar. Fastighetsdomstolarna behandlar också inlösningsyrkanden som har framförts av den skadelidande.

I relation till skadeståndslagen (1972:207) är miljöskadelagen en speciallag, som tillämpas primärt. I fråga om skador som har orsakats genom förorening av vattenområden, grundvatten eller ändring av grundvattennivån skall man enligt 3 § miljöskadelagen tillämpa vattenlagen (1983:291), när verksamheten utövas i enlighet med tillstånd enligt vattenlagen. Den svenska vattenlagen har dock inte bestämmelser om tillstånd att leda avfallsvatten, och således gäller detta undantag inte skador som orsakas genom att avfallsvatten leds ut i vattendrag.

### 2.1.2. Norge

Den norska miljöskyddslagen (lov om vern mot forurensninger og om avfall) stiftades 1981. Dess 8 kap. lämnades tomt med tanke på senare stadganden om ersättningar. Genom en lag som trädde i kraft den 1 augusti 1989 gavs bestämmelser om ersättningar.

Med en föroreningsskada avses i lagen en sådan skada, olägenhet eller annan förlust av förmån som uppstår till följd av förorening.

Med förorening avses (1) utsläpp av fast materia, vätska eller gas i luften, vattnet eller på marken, (2) buller och skakning, (3) ljus och annan strålning i den utsträckning myndigheterna bestämmer och (4) temperaturpåverkan, som är eller kan vara till skada eller men för miljön. Som förorening betraktas också sådant som leder till att en tidigare förorening ökar och orsakar skada eller olägenhet. Även sådant som i kombination med de faktorer som nämns i punkterna 1—4 orsakar eller kan orsaka

skada eller men för miljön betraktas som en förorening.

Som föroreningar betraktas också följande: skadlig eller menlig påverkan av ljus eller annan strålning, sådana skador, olägenheter eller andra förluster av förmån som har orsakats genom avfall, samt förorening till följd av ett enskilt trafikmedels funktion. Lagen gäller inte ersättningsansvar enligt någon annan lag eller enligt avtal.

Ersättningsstadgandena gäller föroreningsskador som inträffar i Norge eller inom Norges ekonomiska zon och sådana som inträffar utanför den men som har sitt ursprung inom Norges område. Dessutom kan stadgandena bli tillämpliga t.ex. med stöd av den nordiska miljöskyddskonventionen.

Ersättningsansvaret är inte beroende av användningen av en fastighet eller med verksamhet på en sådan. Strikt ansvar åvilar ägaren till en fastighet, ett föremål eller en anläggning som orsakar skada, om han använder eller besitter egendomen. I annat fall åvilar det strikta ansvaret den som de facto använder egendomen. Ägaren och den som använder egendomen samt andra ansvarsskyldiga kan dock vara solidariskt ansvariga. De som endast indirekt deltar i den skadevällande verksamheten, t.ex. de som deltar i övervakningen, är ansvariga endast på grund av vållande.

De skadelidandes skyldighet att tåla störningar definieras så, att ersättningsansvar för verksamhet enligt lagen uppstår bara till den del föroreningen är oskälig eller onödig enligt grannelagen (granneloven, 1961:15).

Om skadan kan ha många eventuella orsaker fördelas bevisbördan så, att den skadelidande skall visa att föroreningen ensam eller tillsammans med andra miljöpåverkande faktorer kan vara orsaken till skadan. För att kunna gå fri från ansvar skall svaranden å sin sida visa att någon annan orsak är mera sannolik.

Det är möjligt att få ersättning för ekonomiska förluster som har orsakats av förorening, för avvärjnings- och bekämpningsåtgärder, förlust eller minskning av möjligheten att utöva allemansrätten, skada som orsakas yrkes- eller näringsverksamhet, kostnader för återställande som har samband med utövande av allemansrätten samt för förluster som arbetstagare lider genom att en verksamhet avbryts eller begränsas på grund av en miljöskada.

Ersättningen betalas antingen i ett för allt eller som en årlig ersättning. Skadeståndet kan

jämkas enligt skadeståndslagen, utom när det är fråga om personskador. Tillståndsmyndigheten kan uppställa som villkor för tillstånd att säkerhet ställs för skadestånd.

Ersättningskyddet för allemansrätten har tryggats på två olika sätt. För det första är det möjligt att få ersättning för en skada, förlust eller olägenhet som en förorening orsakar i fråga om möjligheten att utnyttja allemansrätten i yrkes- eller näringsverksamhet. Ersättningskydd ges också i fråga om sådan allemansrätt som utövas på annat sätt än i yrkesverksamhet. Detta gäller dock endast ersättningar för sådana kostnader för återställande som beror på otillåten förorening. Ersättningskyldigheten omfattar skäliga kostnader för åtgärder som vidtas i syfte att så väl som möjligt återställa möjligheten att utöva allemansrätten. Ersättningsyrkanden kan framställas av de kommunala eller statliga miljömyndigheterna samt av organisationer som har ett rättsligt intresse i saken. I samtliga fall betalas ersättningen till en myndighet.

### 2.1.3. Danmark

I Danmark trädde en allmän lag om miljöskydd (lov om miljøbeskyttelse, 1991:358) i kraft den 1 januari 1992. Den närmast offentlighetsrättsliga lagen innehåller dock inga stadganden om ersättning för miljöskador. I Danmark bestäms sådana ersättningar än så länge med stöd av allmänna skadeståndsstadganden. I augusti 1986 tillsatte Danmarks miljöministerium en kommission med uppgift att bereda en lagstiftning om ersättning för miljöskador. Kommissionens förslag till lag om ersättning för miljöskador (lov om miljøerstatning) blev färdigt den 30 juni 1992. Lagen innehåller även bestämmelser om en miljöskadeförsäkring.

I Danmark bygger det grannelagsrättsliga ersättningsansvaret i fråga om immission närmast på vållande. Ansvar som inte är beroende av vållande har ansetts föreligga vid vissa skador av engångsnatur, närmast i samband med grävings- och byggnadsarbeten. Trots att miljöskyddslagens stadganden inte anger gränserna för ersättningsansvaret, kan de påverka prövningen i fråga om vållande. På grund av att de allmänna miljöskyddsnormerna har blivit strängare, har det också ansetts möjligt att skärpa den skadeståndsrättsliga aktsamhetsplikten.

I Danmark bygger de grannelagsrättsliga

ansvarsprinciperna på sedvanerätt och på den juridiska litteraturen. Ersättningsansvarets omfattning synes vara beroende t.ex. av huruvida den skadevällande verksamheten har skett till följd av en störning som hade kunnat förutses. Om så är fallet, kan skadan anses ha orsakats genom vållande och således medföra ett större ersättningsansvar än annars.

Enligt den danska vattendragslagen (vandløbsloven) gäller strikt ansvar i fråga om lagstridiga användningsformer. I lagliga fall gäller däremot ansvar på grund av vållande, men ansvaret bygger dock i stor utsträckning på principen om allmän omsorgsplikt. Frågan om förorening av vatten regleras i miljöskyddslagen och inte i vattendragslagen.

### 2.1.4. Island

Island har inga särskilda stadganden om ersättning för miljöskador, och någon sådan reglering är inte heller aktuell.

I fråga om ersättning för miljöskador gäller de allmänna skadeståndsrättsliga stadgandena, som har gemensamma beröringspunkter med dansk rätt. Även om ersättningsansvaret i princip är beroende av vållande, har man i rättspraxis ökat kravet på omsorg vid miljöfarlig verksamhet.

## 2.2. Det internationella samarbetet och internationella avtal om ersättning

### 2.2.1. Allmänt

Staterna har ingått flera internationella miljöskyddskonventioner och bildat flera nya samarbetsorgan. Ett flertal internationella organisationer arbetar med internationella miljöfrågor. Det finns också internationella avtal som gäller ersättningar i samband med vissa verksamheter som orsakar fara. En del av dessa avtal bygger på statens primära eller sekundära ansvar, en del gäller bara civilt ansvar.

Konventionen om *internationellt ansvar för skador som orsakas av rymdföremål* (FördrS 9/77) är den enda konventionen som bygger uteslutande på statligt ansvar. Enligt artikel 2 har den utsändande staten strikt ansvar för en skada som dess rymdföremål har orsakat på jordens yta eller på luftfartyg som är i luften. När det gäller övriga skador bygger konventionen på ansvar på grund av vållande.

De konventioner som gäller skadestånd i

samband med *fredligt utnyttjande av kärnenergi* bygger primärt på civilt ansvar och sekundärt på statligt ansvar. Finland har anslutit sig till konventionerna om skadeståndsansvar på atomenergins område på det sätt som anges under punkt 1.5.1.

En redogörelse för internationella konventioner om *oljeskador förorsakade av fartyg* finns under punkt 1.5.2.

Ovan nämnda konventioner gäller uttryckligen ersättningar för miljöskador. Dessutom finns det konventioner som på annat sätt har betydelse med tanke på miljöskador. Sådana är t.ex. de konventioner som gäller ansvarsbegränsning och information i samband med atomolyckor. Dessutom innehåller flera internationella miljöskyddskonventioner bestämmelser om att de fördragsslutande staterna senare tillsammans utarbetar regler om ersättningsansvaret. En sådan bestämmelse finns t.ex. i artikel 17 i konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö (FördrS 12/80).

Den viktigaste av de *nordiska konventionerna* när det gäller miljöskador är den år 1974 utformade miljöskyddskonventionen mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige (FördrS 75/76). Konventionen innehåller bestämmelser om bevakningsmyndigheter, anmälningsförfarande och tillståndsförfarande, men delvis också om miljöskador. Enligt artikel 3 får frågan om ersättning inte bedömas efter regler som är oförmånligare för den skadelidande än verksamhetslandets ersättningsregler. Enligt samma artikel är forum för ett ersättningsärende domstolen i den stat där den miljöskadliga verksamheten har ägt rum.

Också de *bilaterala* avtal som Finland har ingått kan ha betydelse när det gäller ersättningar för miljöskador. De bilaterala miljöskyddsavtal som Finland har ingått gäller närmast gränsvattendrag samt anmälningsförfaranden som gäller atomanläggningar och atomskador. Dessutom har Finland och Sovjetunionen ingått ett avtal om samarbete på miljövärdens område (FördrS 1/86). Gränsöversöverenskommelsen mellan Sverige och Finland (FördrS 54/71) innehåller både materiella bestämmelser och förfaranderegler som är primära i förhållande till den finska vattenlagen. Med stöd av konventionen har också en permanent gränsöverskommission med omfattande befogenheter bildats. Kap. 7 i avtalet innehåller stadganden om ersättningar.

FN:s folkrättskommission, som lyder under

FN:s generalförsamling, behandlar för närvarande två utkast till avtal som också har betydelse med tanke på ersättningar för miljöskador. Sedan 1955 har kommissionen behandlat en punkt som gäller frågan om statens ansvar. År 1978 bröt man ut ur denna punkt ett särskilt avtalsprojekt som gäller ersättningsansvar för verksamhet som är tillåten enligt internationell rätt.

### 2.2.2. Europarådet

Alltsedan 1987 har en expertkommitté inom Europarådet berett ett förslag till nationell lagstiftning för Europarådets medlemsstater om ersättning för miljöskador. Finland har deltagit i kommitténs arbete, först som observatör och sedan 1989 som medlem. Målsättningen har blivit att utarbeta ett utkast till en internationell konvention i stället för en rekommendation om lagstiftning. Avsikten är att konventionen endast skall gälla miljöskador som orsakas av sådan miljöfarlig verksamhet som definieras närmare i konventionen. Det gäller närmast utsläpp av farliga kemikalier i miljön samt avfallshantering. Kommitténs arbete torde bli färdigt 1992.

### 2.2.3. Europeiska gemenskaperna

Inom EG har det inte fastställts normer om ersättning för miljöskador. EG-kommissionen gav den 1 september 1989 ett direktivförslag som gäller ersättningsansvar för skador orsakade av avfall (Proposal for a Council Directive on civil liability for damage caused by waste). Kommissionen har gjort ändringar i förslaget den 28 juni 1991. Förslaget täcker i väsentliga delar den konvention om miljöskador som för närvarande utarbetas av Europarådet. Frågan om förhållandet mellan direktivet och konventionen är för närvarande öppen.

## 3. Missförhållanden och propositionens viktigaste syften

### 3.1. Allmänt

Gällande lagstiftning saknar allmänna stadganden om ersättning för miljöskador. De enda specialstadganden som uttryckligen gäller mil-

jöskador avser ersättningar för atomskador och oljeskador. Det komplexa ersättningssystem som stadgas i vattenlagen innehåller å sin sida vissa ersättningsstadganden som gäller vissa typer av miljöskador, men dessa stadganden gäller bara s.k. lagliga skador inom lagens tillståndssystem. Till denna del är dessutom frågan om personskador inte reglerad i lagen. Ytterligare gäller grannelagens stadganden om ersättningar många olika slag av skador, men tillämpningsområdet och rätten till ersättning är dock begränsad. Stadgandena i grannelagen är dessutom delvis föråldrade och bristfälliga. När det har gällt ersättningar för skador har det därför ofta varit nödvändigt att tillämpa dels skadeståndslagen, dels sådana speciallagar som inte har stiftats med tanke på ersättningar för miljöskador.

I egenskap av allmän lag tryggar skadeståndslagen i allmänhet inte tillräckligt väl de skadelidandes ställning när det gäller ersättningar för miljöskador. Med tanke på denna typ av skador är det en brist att lagen bygger på ansvar på grund av vållande och förutsätter full bevisning i fråga om orsakssambandet. Möjligheterna att få ersättning för sådana ekonomiska skador som inte har samband med person- eller sakskador är också synnerligen begränsade.

Det har blivit praxis att man vid ersättningsförfaranden enligt de tvångsåtgärdslagar som nämns under punkt 1.4 ofta bestämmer att ersättningar skall betalas också för miljöskador. Ur den synvinkeln kan stadgandena till en del anses vara tillfredsställande. Om ersättningsförfarandet helt skulle avskiljas från tvångsåtgärdslagarna, skulle detta rentav kunna leda till att situationen skulle bli sämre än den är, emedan rätts- och bedömningspraxis redan är relativt etablerad. Det är dock skäl att göra gällande reglering enhetligare och förbättra de skadelidandes rättsskydd, t.ex. genom att utvidga de allmänna materiella stadgandena om ersättning för miljöskador så att de även gäller ersättning för sådana miljöskador som orsakas genom åtgärder som avses i tvångsåtgärdslagarna.

### 3.2. Bevisskyldighet angående orsakssambandet

I praktiken har det förekommit fall där käromål angående ersättning för miljöskador har ogillats när det inte har varit möjligt att

med full visshet visa vem som har orsakat den miljöskada som har inträffat. Det är t.ex. ofta mycket svårt eller omöjligt att helt utreda de komplicerade orsakskedjor som sammanhänger med miljöskador. Dessa särdrag när det gäller miljöskador bör beaktas vid regleringen av bevisskyldigheten i fråga om orsakssambandet.

### 3.3. Strikt ansvar

Gällande oenhetliga ersättningsstadganden och skadeståndslagen, som bygger på principen om ansvar på grund av vållande, tryggar inte tillräckligt de skadelidandes ställning i samband med miljöskador. I rättspraxis har det inom vissa områden utvecklats allmänna ersättningsprinciper som avviker från den nämnda principen. Med stöd av det strikta ersättningsansvar som gäller vid s.k. farlig verksamhet har t.ex. den som har utfört sprängningsarbete i regel ansetts vara ersättningsskyldig oberoende av om han eventuellt har varit vårdslös eller inte.

Principen om strikt ansvar tillämpas numera även på skador som ersätts enligt grannelagen eller marktäktslagen. Också det ansvar som följer av 11 kap. 2 § vattenlagen föreligger oberoende av vållande.

Miljöskador orsakas huvudsakligen genom industriell eller därmed jämförbar verksamhet, som ofta är förknippad med risker för miljöskador. Principen om strikt ansvar bör således utvidgas så att den allmänt gäller verksamhet som orsakar miljöskador. På detta sätt skulle uppkomsten av miljöskador samtidigt kunna förebyggas. Strikt ansvar gäller också enligt de svenska och norska stadgandena om miljöskador.

Om det strikta ansvaret skulle begränsas så att det endast gäller vissa typer av verksamhet som orsakar miljöskador, t.ex. näringsverksamhet och motsvarande verksamhet som utövas av offentliga samfund, skulle ansvaret inskränkas betydligt jämfört med nuläget. Samtidigt skulle det uppstå svåra gränsdragningsproblem. Detta är inte motiverat. När det gäller en totalreglering angående miljöskador bör det observeras att ersättningar för skador som hänför sig till det tillståndssystem som gäller enligt vattenlagen inte heller bestäms utgående från ansvar på grund av vållande. Sistnämnda

skador skall visserligen i huvudsak falla utanför den föreslagna lagens tillämpningsområde.

### 3.4. Solidariskt ansvar

Betecknande för miljöskador är att de kan ha flera olika orsaker. Gällande lagstiftning innehåller inga sådana stadganden om solidariskt ansvar för ersättningar för miljöskador, som skulle göra det möjligt att trygga den skadelidandes rättsskydd tillräckligt effektivt. Detta kan i praktiken innebära att ersättningen uteblir. För att råda bot på detta missförhållande bör lagen innehålla sådana stadganden om ersättningsskyldigheten i situationer där solidariskt ansvar föreligger vid miljöskador, att de skadelidandes ställning tryggas tillräckligt väl.

## 4. Lagförslagen i huvuddrag

### 4.1. Lag om ersättning för miljöskador

Det föreslås att en särskild lag om ersättning för miljöskador stiftas för att råda bot på de missförhållanden som råder i fråga om denna typ av ersättningar. Avsikten är att lagen skall gälla ersättningar för skador som orsakas genom olika slag av störningar, såsom förorening av vatten eller luft, buller och strålning. Tillämpningsområdet skall begränsas så, att lagen endast gäller ersättningar för skador som beror på verksamhet som utövas *på ett bestämt område*. Lagen skall således inte gälla miljöskador som orsakas av transporter. Redan på grund av de internationella konventionerna inom detta område är det skäl att reglera dessa frågor separat.

Tillämpningsområdet för den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador är i enlighet med den nordiska linjen betydligt mera täckande än något av de europeiska projekt som nämns under punkt 2.2. Europarådets konvention kommer sannolikt att begränsas så att den närmast skall gälla enbart utsläpp av vissa farliga ämnen som uppräknas särskilt, och EG:s direktivförslag gäller å sin sida endast skador orsakade av sådant avfall som avses i direktivförslaget. Avsikten är att lagen om ersättning för miljöskador skall utgöra det grundläggande regelsystemet inom detta område, och att den i framtiden vid behov kan

kompletteras på det sätt de internationella förpliktelseerna förutsätter i fråga om särskilda slag av skador.

Avsikten är att lagens rubrik skall ange att det är fråga om ersättningsstadganden. Det primära syftet med lagen är inte t.ex. att förebygga eller avvärja miljöskador. Dessa frågor hör till den egentliga miljölagstiftningens område.

Lagförslaget bygger på principen om strikt ansvar. Verksamhetsutövaren ansvarar oberoende av vållande för de miljöskador hans verksamhet orsakar. I gengäld föreslås det att de skador som omfattas av skyldigheten att tåla störning enligt 4 § inte alls skall ersättas med stöd av lagen. Även skadeståndslagens jämningsstadganden skall kunna tillämpas vid behov.

För att förbättra de skadelidandes ställning föreslås det att skyldigheten att visa orsakssambandet skall mildras och att möjligheten att få ersättning i situationer där solidariskt ansvar föreligger skall regleras. Sannolikhet skall godkännas som tillräckligt bevis för orsakssambandet mellan verksamheten och skadan.

I situationer där solidariskt ansvar föreligger skall den skadelidande kunna kräva ersättning för hela skadan av en av dem som har orsakat skadan, och denne skall i sin tur ha regressrätt gentemot de övriga skadevällande. Det solidariska ansvaret skall endast gälla den del av skadan, som de som har utövat en skadevällande verksamhet sannolikt har orsakat. Mellan de solidariskt ansvariga skall ersättningsansvaret fördelas enligt skälighet på det sätt som anges i lagen.

Det föreslås att lagen skall innehålla ett stadgande om skyldighet att utan ersättning tåla störning. Den som blir lidande på grund av störningen skall utan att få ersättning tåla störningar som är att betrakta som skäliga. Stadgandet påminner om den skyldighet att tåla störning som följer av grannelagen. Detta skulle leda till en helhetsbedömning, där varken tidsprioritet eller någon annan enskild faktor tillmäts självständig betydelse. Vid skälighetsbedömningen skall man särskilt beakta de lokala förhållandena och störningens allmänna förekomst under jämförbara förhållanden i övrigt.

Lagförslagets stadganden om ersättningsgilla skador är i princip likadana som i skadeståndslagen. Ansvaret för skador som inte har något samband med person- eller sakskador är enligt



lagförslaget dock större än enligt skadeståndslagen. Motsvarande ersättningspraxis har redan tidigare tillämpats i fråga om vissa skador enligt grannelagen, och lagen om ersättning för miljöskador kommer också att gälla dessa.

Enligt den föreslagna lagen skall också kostnader för avvärijande av en miljöskada eller för återställande av den skadade miljön i sitt tidigare skick kunna vara ersättningsgilla. Kostnader som har åsamkats miljömyndigheterna när de har utfört skadebekämpande och återställande åtgärder skall också anses vara ersättningsgilla.

Lagen skall dessutom innehålla stadganden bl.a. om förhandsersättning och om inlösningsskyldighet.

#### 4.2. De övriga lagförslagen

Det föreslås att lagen angående vissa grannelagsförhållanden skall revideras, så att lagarnas ersättningsstadganden inte överlappar varandra. Lagen om ersättning för miljöskador skall vara primär i förhållande till grannelagen.

För att förhållandet mellan vattenlagen och lagen om ersättning för miljöskador skall bli klart bör vattenlagen ses över. Avsikten är att bibehålla den praxis enligt vilken ersättningar i samband med tillstånd eller på annat sätt laglig verksamhet skall bestämmas med stöd av specialstadgandena i 11 kap. vattenlagen. Lagen om ersättning för miljöskador skall således inte gälla dessa ersättningar. Däremot skall den gälla de rättsstridigt orsakade föroreningar som för närvarande ersätts enligt skadeståndslagen i stället för enligt 11 kap. vattenlagen. Det föreslås också att lagen om ersättning för miljöskador skall ersätta stadgandet om strikt ansvar i 11 kap. 2 § vattenlagen till den del skadan är av sådan art att den uppfyller kriterierna för en miljöskada.

I 11 kap. vattenlagen ingår inga stadganden om personskador som har orsakats genom lagliga utsläpp. Ersättningsstadgandena avses vara uttömmande. För att undvika en tolkning enligt vilken ersättning för dessa skador helt skulle utebli, bör 11 kap. vattenlagen kompletteras så att de materiella stadgandena i lagen om ersättning för miljöskador skall tillämpas även på detta slag av personskador.

#### 5. Beredningen av lagförslagen

Den 20 april 1988 tillsatte justitieministeriet

en kommission med uppgift att bereda en revision av lagstiftningen om ersättning för miljöskador. Kommissionens förslag till ny lagstiftning blev färdigt våren 1990 (kommittébetänkande 1990:17). Justitieministeriet skickade 1990 betänkandet på remiss till närmare 80 myndigheter, organisationer och andra sammanslutningar. Beredningen av lagförslagen har fortsatt som tjänstearbete vid justitieministeriet utgående från kommittébetänkandet och de erhållna remissvaren. I februari 1992 bad justitieministeriet om laggranskningsrådets utlåtande om förslagen. Laggranskningsrådets utlåtande, som blev färdigt den 9 april 1992, har beaktats vid den slutliga bearbetningen av lagförslagen.

#### 6. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar

Propositionen har inga direkta statsekonomiska eller organisatoriska verkningar. Utvidgningen av ersättningsansvaret gäller även verksamhetsutövande myndigheter, vilkas utgifter därmed kan komma att öka. Å andra sidan kan även offentliga samfund lättare än för närvarande få ersättning för miljöskador som orsakas av andra. Sett ur allmänekonomisk synvinkel gör lagen om ersättning för miljöskador i viss utsträckning det ekonomiska miljöansvaret mera heltäckande, då kostnaderna för olägenheter i större utsträckning än tidigare kommer att bestridas av den som utövar verksamheten. Miljöskyddet kan dock endast i begränsad utsträckning främjas genom ett privaträttsligt ersättningsssystem.

#### 7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

##### 7.1. Internationella utvecklingsprojekt

Vid beredningen av propositionen har beaktats det skede som de under punkt 2.2 relaterade internationella lagstiftningsprojekten för närvarande befinner sig i. Lagen om ersättning för miljöskador kan senare kompletteras med de ersättningsstadganden som kommande internationella förpliktelser förutsätter.

##### 7.2. Revisionen av rättegångsförfarandet

De lagstiftningsprojekt som gäller revision av

rättegångsförfarandet påverkar i vissa avseenden väsentligt förslaget till lagen om ersättning för miljöskador.

Den 15 februari 1991 godkände riksdagen de lagar som hänför sig till revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål (1052—1067/90). Rättegångsförfarandet i tvistemål kommer att reformeras bl.a. så att behandlingen av dessa mål indelas i två faser, förberedelse och huvudförhandling. Samtidigt reformeras också stadgandena i 18 kap. rättegångsbalken till den del de gäller s.k. tredje mans möjligheter att delta eller bli part i en anhängig rättegång. Avsikten är att lagarna skall sättas i kraft genom en särskild lag den 1 december 1993.

I samband med revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål avses också 21 kap. rättegångsbalken, som gäller *rättegångskostnader*, bli ändrat. I stadgandena i det reformerade 21 kap. skall den vinnande partens rätt att få full ersättning för sina kostnader poängteras. Dessutom skall kapitlet få klarare stadganden om när jämkad ersättning kan dömas ut. Avsikten är att lagen skall träda i kraft samtidigt som revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål. De stadganden som kommer att införas i kapitlet kan som helhet anses vara sådana att de även tjänar de mål som har uppställts i fråga om de lagförslag som ingår i denna proposition. Därför innehåller propositionen inte något förslag till specialstadganden om ersättning för rättegångskostnader.

Till revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål ansluter sig också en revidering av stadgandena i 10 kap. rättegångsbalken, som gäller laga domstol. Revideringen av kapitlets stadganden har också aktualiserats på grund av konventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område. Konventionen ingicks den 16 september 1988 i Lugano mellan EG-länderna och EFTA-länderna. Avsikten är att den för Finlands del skall träda i kraft senast från den 1 december 1993 då den ovan beskrivna ändringen av 10 kap. rättegångsbalken träder i kraft.

### 7.3. Eventuella fond- eller försäkringssystem

Den skadelidandes rättsskydd kan förutom genom skadeståndsrättsliga medel förbättras även genom att man skapar särskilda försäkrings- eller fondsystem. Inom det internationella samarbetet på detta område har frågan

om en miljöskadefond som den offentliga makten upprätthåller och som kompletterar det civilrättsliga ersättningsansvaret tagits upp som en möjlighet. Medlen för en sådan fond skulle kunna uppbäras hos dem som utövar miljöfarlig verksamhet, och fonden skulle kunna utnyttjas i samband med skador som har orsakats av någon som är medellös eller förblir okänd. Om man vet vem som har orsakat skadan, skulle fonden ha regressrätt gentemot honom. Användningen av fondmodellen skulle inte nödvändigtvis begränsas enbart till ersättningar för miljöskador. I likhet med oljeskyddsfonden skulle fonden kunna användas också för olika slag av miljöförbättrande åtgärder samt för skadebekämpning.

Skapandet av en offentligrättslig miljöskadefond är dock förknippad med juridiska problem. Det mest betydande av dessa är den, att fonder som upprätthålls av staten inte kan upprättas i vanlig lagstiftningsordning efter den 1 mars 1992. Detta beror på lagen om ändring av VI kap. Regeringsformen för Finland (1077/91), som inte längre innehåller något stadgande om upprättande av fonder.

Ett annat sätt att reglera frågan om hur ersättningsansvaret skall täckas när den som har orsakat skadan är okänd eller medellös är att kräva att den som utövar miljöfarlig verksamhet skall ha obligatorisk försäkring. Om avsikten är att också skador som har orsakats av okända skall täckas genom försäkring, räcker det inte med en sedvanlig reglering som bygger på försäkringsavtal. Då måste försäkringsgivarnas gemensamma ansvar ordnas särskilt, t.ex. på samma sätt som i fråga om trafikförsäkringen.

Å andra sidan är det möjligt att tänka sig att fonden eller den obligatoriska försäkringen utnyttjas på ett mera vittomfattande sätt än vad som anförts ovan. I princip vore det nämligen möjligt att alla miljöskador i första hand skulle ersättas ur fonden eller försäkringen, varvid fonden eller försäkringsgivaren skulle ha regressrätt gentemot den som har orsakat skadan. Ett sådant alternativ skulle dock kunna ha icke önskvärda effekter med tanke på miljöskydd och förebyggandet av skador.

När det gäller att utveckla miljölagstiftningen är den primära uppgiften dock att skapa ersättningsstadganden, emedan både ersättningsfonden och den obligatoriska försäkringen skulle vara sekundära i förhållande till det egentliga civilrättsliga ersättningsansvaret. I

den ordningen har man förfarit också i Sverige, där man efter att miljöskadelagen stiftades har infört stadganden om obligatorisk försäkring som innehåller många drag av en offentlig fond. Det bör också beaktas att frågan om att skapa fond- och försäkringssystem är aktuell i ett flertal internationella sammanhang, men dessa projekt är tillsvidare inte slutförda.

Fonder och försäkringsarrangemang angående miljöskador utreds för närvarande av miljöekonomikommissionen som har tillsatts av miljöministeriet.

Bl.a. av dessa orsaker tas det inte i denna proposition ställning till eventuella fond- och försäkringssystem.

## DETALJMOTIVERING

### 1. Motivering till lagförslagen

#### 1.1. Lag om ersättning för miljöskador

1 §. *Tillämpningsområde.* I 1 mom. definieras lagens tillämpningsområde och samtidigt definieras vad som avses med en miljöskada som är ersättningsgill enligt lagen. En ersättningsgill skada skall enligt momentet ha uppstått till följd av verksamhet på ett bestämt område. Ytterligare förutsätts det att verksamheten har orsakat en miljöförändring som betecknas som en störning och som i sista hand är orsaken till skadan. Som det framgår av 9 § skall ersättning i vissa fall kunna bestämmas på förhand även för en framtida miljöskada. En skada som definieras i detta moment benämns i lagen miljöskada.

Kravet att skadan skall bero på en verksamhet på ett bestämt område är delvis jämförbart med vad som i lagen angående vissa grannlagsförhållanden stadgas om sådana skador enligt lagens 17 § som orsakas genom användning av en fastighet.

Också t.ex. upplag eller annan förvaring av ämnen på ett bestämt område betraktas som sådan verksamhet som avses i lagen. Verksamheten behöver inte vara fortgående eller återkommande. Även en mycket kortvarig och t.o.m. tillfällig verksamhet av engångsnatur, t.ex. en motorsporttävling, skulle kunna betecknas som verksamhet enligt lagen. Lagen skall inte heller enbart gälla fortgående eller återkommande följder av en verksamhet, utan också skador av engångsnatur. T.ex. enstaka utsläpp som orsakas av en industrianläggnings verksamhet skall omfattas av lagen.

Verksamhetsutövaren behöver inte vara områdets ägare eller inneha nyttjanderätt till den.

Lagen skall tillämpas oberoende av vem som utövar verksamheten. Avsikten är att den också skall tillämpas t.ex. när någon kanske i smyg gör sig av med miljöfarligt avfall på ett bestämt land- eller vattenområde.

Det område som avses i lagen kan vara litet, men det kan lika väl också omfatta en stor areal och flera fastighetsregisterenheter eller delar av sådana. Med område avses såväl land- som vattenområden. Det avgörande är att själva verksamheten på något sätt är anknuten till det område det är fråga om.

Med stöd av 2 mom. betraktas även den som håller väg, järnväg, hamn eller flygstation som en verksamhetsutövare. Med dessa jämställs motsvarande personer som innehar trafikområdet. När det gäller gator och byggnadsplanvägar kan det t.ex. vara fråga om en kommun.

Den bundenhet till ett bestämt område som avses i 1 mom. innebär framför allt att lagen primärt inte gäller miljöskador som orsakas av enstaka trafikmedel eller av användningen av sådana. Lagen skall således inte gälla enskilda personer som använder en väg, en farled eller en flygstation. Även inom trafikens område skall en sådan verksamhet som helhet dock omfattas av lagen, om verksamheten sker på ett visst område. T.ex. den som håller en allmän väg skall i egenskap av verksamhetsutövare enligt 2 mom. svara för de skador som användningen av vägen orsakar (buller, förstörelse av närområdet). På motsvarande sätt svarar den som håller en flygstation för de miljöskador som användningen av stationen orsakar genom flygplansstarter och landningar. Ett likadant ansvar har också den som håller en järnväg, ett lastnings- och upplagsområde eller en hamn. Inte heller i dessa fall tillämpas lagen på skador som orsakas av ett enskilt fordon. Däremot är

t.ex. spridning av bekämpningsmedel sådan verksamhet som avses i lagen, även när spridningen sker med hjälp av flygplan. Detsamma gäller användning av fartyg för dumpning av avfall.

I 1 mom. stadgas också om de verkningar på miljön som en enligt lagen ersättningsgill miljöskada skall ha föranlett. Enligt lagförslaget skall grunden utgöras av den i miljön uppkomna fasen i kausalkedjan, av vilken en ersättningsgill förlust direkt eller indirekt följer. Det föreslås att denna fas skall kallas störning. Enligt lagförslaget finns det två bastyper av störningar.

Enligt 1 mom. 1 punkten betraktas förorening av vatten, luft eller mark som störning. Med förorening avses här en menlig kvalitativ förändring av vattnets, luftens eller markens egenskaper. Förändringens natur kan vara fysikalisk, kemisk eller biologisk. En förorening orsakas i allmänhet av utsläpp av förorenande ämnen eller energi i miljön, men det kan också vara fråga om någon annan verksamhet, om den t.ex. leder till menlig förändring av vattenkvaliteten. Utsläpp kan bestå av oorganiska eller organiska levande substanser (t.ex. mikroorganismer). Om ett utsläpp är den omedelbara orsaken till skadan, skall utsläppet i sig med stöd av 3 punkten betraktas som störning.

Lagförslaget innehåller ingen särskild definition av begreppet förorening. Gällande lagstiftning omfattar olika föroreningsbegrepp. De viktigaste av dessa är den definition av begreppet förorening av vattendrag som ingår i 1 kap. 19 § vattenlagen, definitionen av begreppet förorening av grundvatten i 22 § i samma kapitel samt definitionen av begreppet förorening av luften i 2 § luftvårdslagen. I samband med ersättningar för miljöskador betyder begreppet förorening i stort sett detsamma som i ovan nämnda fall. I dessa definitioner finns det emellertid olikheter både i fråga om struktur och användningsändamål. Dessutom har begreppet förorening av mark inte definierats i lagstiftningen. Därför har begreppet förorening en självständig betydelse i lagförslaget. Begreppet täcker olika former av menliga förändringar av miljös kvalitet. De principer som framgår av annan lagstiftning kan dock användas som riktgivande hjälpmedel vid bedömningen av om det är fråga om en förorening eller störning enligt den föreslagna lagen. Man bör då beakta att lagens stadganden till en del förutsätter att betydelsen av en viss störning

skall bedömas utgående från en viss tröskel. Detta har dock närmast att göra med skyldigheten att tåla störning enligt 4 § och inte med själva definitionen av begreppet störning.

Det stöd annan lagstiftning erbjuder när begreppet störning skall definieras gäller inte enbart de påföljder som i lagen uttryckligen benämns förorening. T.ex. i fråga om verksamhet enligt vattenlagen kan sådan förorening av vatten som avses i lagförslaget ibland innebära sådan förändring av vattenkvaliteten som orsakas av byggande eller därmed jämförbar verksamhet och som i vattenlagen inte omfattas av förbud mot förorening, utan av förbud mot ändringar.

Frågan om huruvida en störning förekommer är inte nödvändigtvis beroende av om den verksamhet som har orsakat fenomenet sker med eller utan stöd av tillstånd eller därmed jämförbara beslut. I allmänhet avgörs inte civilrättsliga frågor t.ex. i förhållanden mellan grannar vid dylika offentligrättsliga förfaranden. Det skulle vara svårt att ge dessa beslut någon direkt skadeståndsrättslig betydelse redan på grund av att samma utsläpp eller någon annan åtgärd kan kräva tillstånd enligt flera lagar. Det skadeståndsansvar som åvilar en inrättning vars verksamhet sker i enlighet med ett förläggingsplatstillstånd enligt hälsovårdslagen, en avfallshanteringsplan eller ett beslut som har meddelats med anledning av luftvårdsanmälan, eller ett motsvarande beslut enligt lagen om miljötillståndsförfarande, faller inte bort enbart på grund av dessa tillstånd eller beslut. Detsamma gäller t.ex. tillstånd för hantering eller upplagring av kemikalier enligt kemikalielagen.

Principen motsvarar den linje som följs vid tillståndsförfaranden enligt vattenlagen. Ramarna för den verksamhet som tillåts enligt vattenlagen fastställs med stöd av de tillståndstadganden som gäller för verksamheten i fråga, samtidigt som ersättning bestäms för de civilrättsliga skador som verksamheten orsakar andra. Ett immissionstillstånd enligt grannlagen befriar inte verksamhetsutövaren från ersättningsansvar. Det faktum att en verksamhet utövas med stöd av tillstånd kan dock i enskilda fall beaktas vid bedömningen av skyldigheten att tåla störning enligt 4 §.

En störning som avses i 1 mom. är enligt vad som anförts ovan en händelse som innebär förorening och ger utslag i miljön. Däremot krävs inte störning t.ex. i den skadevållandes

industriella verksamhet, utan det kan också vara fråga om utsläpp som sker i sedvanliga verksamhetsförhållanden. Då en störning uttryckligen definieras som en förorening motsvarar den inte som sådan det begrepp som i Sveriges miljövårdslag kallas störning.

Enligt 2 punkten betraktas buller, skakning, strålning, ljus, värme och lukt som störningar. Avsikten med denna punkt är att ta upp de vanligaste störningar som av hävd har varit föremål för grannelagsrättslig reglering. T.ex. skakningar och buller nämns också i 17 § grannelagen. Med buller avses i denna punkt detsamma som i 2 § bullerbekämpningslagen.

Skador orsakade av strålning ingår inte i den redan rätt gamla 17 § i grannelagen, men trots detta är strålning jämförbar med de traditionella formerna av immission. Med stöd av 2 § 1 mom. i lagförslaget faller dock sådana skador orsakade av radioaktiv strålning som avses i atomansvarighetslagen utanför lagens tillämpningsområde. Atomansvarighetslagen täcker inte alla skador som orsakas av radioaktiv strålning. Å andra sidan avses med strålning enligt lagförslaget även annan än radioaktiv strålning. Olika former av strålning definieras i 8 § strålskyddslagen.

Emedan en störning som är ersättningsgill enligt lagen skall visa sig i miljön gäller 2 punkten inte buller, lukt eller annan motsvarande störning som uppträder inom samma byggnad, t.ex. mellan lägenheterna i ett bostadshus, eller som i en inrättning som orsakar störningen drabbar inrättningens egna arbetstagare eller besökare. Begreppet störning skall således inte omfatta alla former av immission som avses i 17 § grannelagen.

Alla störningar som kan komma i fråga uppräknas inte uttömmande i 1 och 2 punkten. Enligt 3 punkten kan också någon annan störning än en sådan som nämns i 1 eller 2 punkten utgöra orsaken till en miljöskada enligt lagen, om den i fråga om sina egenskaper motsvarar någon störning som avses i de föregående momenten.

Denna komplettering har betydelse bl.a. när en miljöskada inte är följden av en påvisad förorening av luft, vatten eller mark, utan miljöföroreningen visar sig omedelbart som en skada på levande eller död egendom. T.ex. en faktor som förstör skog eller målade ytor kan ha transporterats med luften, trots att luften som sådan inte har förorenats. Situationen är emellertid jämförbar med de störningar som

avses i 1 och 2 punkterna, och enligt lagförslaget skall skadan ersättas såsom orsakad av annan liknande störning. På samma sätt skall gnistor, sot och aska som nämns i 17 § grannelagen betraktas som störning enligt 3 punkten, om 1 punkten inte kan tillämpas.

Den föreslagna 3 punkten innebär dock inte att begreppet störning utvidgas till att omfatta helt andra slag av miljöförändringar, även om de i andra sammanhang kallas miljöskador. T.ex. de verkningar som åtgärder för ändring av jordmån eller trädbestånd har på landskapet är inte jämförbara med de störningar som uppräknas i momentet. Sådana verkningar är inte störningar enligt lagen, även om de medför privatekonomisk skada. I detta sammanhang har det ingen betydelse om det omedelbara föremålet för förändringen är egendom som tillhör den som lider förlusten.

Det kan dock vara fråga om en miljöskada när en ekonomiskt betydande förlust av en vy indirekt orsakas av en störning enligt 1 § som påverkar samma fastighet, t.ex. genom luftförorening och därav orsakad skogsförstörelse.

I och för sig kan förlusten av en vacker vy ha ekonomisk betydelse t.ex. i form av minskat fastighetsvärde, även om själva den fysiska förändringen sker helt utanför fastighetens gränser. I gällande lagstiftning ger 9 § marktäcktslagen uttryckligen ersättningskydd när det gäller dessa förluster. Denna typ av förluster skall i inget fall betraktas som sådana miljöskador som avses i lagförslaget.

Enligt 3 mom. skall lagen inte gälla ersättningsansvar som bygger på avtal.

2 §. *Förhållande till annan lagstiftning.* Enligt 1 mom. skall lagen inte gälla skador som ersätts enligt någon annan lag.

Stadganden om dylika skador som faller utanför lagens tillämpningsområde finns i flera speciallagar, t.ex. i lagen angående ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift, i trafikförsäkringslagen, luftfartslagen, atomansvarighetslagen, ellagen, produktansvarslagen samt i lagen om bekämpning av insekt- och svampskador i skog.

Den föreslagna lagen skall inte tillämpas t.ex. i fråga om ersättningar för elskador enligt ellagen, även om skadan är sådan att den motsvarar definitionen av begreppet miljöskada enligt 1 §. Om driften av ett elverk orsakar en skada som kan betraktas som en miljöskada, men som inte kan anses vara en elskada enligt ellagen, tillämpas den föreslagna lagen i

fråga om ersättning för skadan. Tillämpningsområdet för den föreslagna lagen blir således beroende av tolkningen av den speciallag som eventuellt gäller i fråga om samma skadehändelse. Emedan det förekommer betydande skillnader mellan speciallagarna bl.a. i fråga om ersättningssystemen, är det inte möjligt att i den föreslagna allmänna lagen slå fast någon allmän regel för att närmare definiera förhållandet mellan den föreslagna lagen och speciallagarna.

Skador orsakade av trafikmedel faller i allmänhet utanför lagens tillämpningsområde redan på grund av att 1 § 1 mom. stadgar om verksamhet på ett bestämt område. I gränsfall kan lagen dock uteslutas på ovan nämnt sätt med stöd av 2 § 1 mom.

Den föreslagna lagen är en civilrättslig lag om ersättningar. Den gäller således inte ersättningar för miljöskador till den del skadan ersätts enligt lagen om oljeskyddsfonden. Nämda lag stadgar om ett särskilt ersättningssystem som upprätthålls av den offentliga makten och som dock inte utesluter det civilrättsliga ersättningsansvaret. Det föreslagna 2 § 1 mom. hindrar inte att lagen om ersättning för miljöskador tillämpas på samma skador på allmän skadeståndsrättslig grund, om detta annars är möjligt. En betydande del av oljeskadorna orsakas av användningen av fortskaffningsmedel, varvid skadorna enligt 1 § 1 mom. faller utanför lagens tillämpningsområde. Å andra sidan skulle båda lagarna kunna tillämpas t.ex. när det gäller skador som har orsakats av en fast oljecistern.

Enligt 2 mom. skall lagen om ersättning för miljöskador tillämpas på åtgärder som avses i vattenlagen, i de avseenden som särskilt stadgas i sistnämnda lag. Det föreslås att vattenlagen skall kompletteras till denna del.

I samma moment hänvisas också till lagen angående vissa grannelagsförhållanden. Det föreslås att nämnda lag skall få en ny 23 a § enligt vilken lagens egna ersättningsstadganden ersätts med lagen om ersättning för miljöskador till den del det är fråga om miljöskador enligt sistnämnda lag.

Paragrafens 3 mom. innehåller en hänvisning till den föreslagna 12 § där det stadgas om tillämpningen av lagen om ersättning för miljöskador vid ersättningsförfaranden enligt de s.k. tvångsåtgärdslagarna.

Enligt 4 mom. kompletteras den föreslagna lagen av skadeståndslagen. Skadeståndslagen

skall tillämpas till den del annat inte följer av den föreslagna lagen. Flera stadganden i skadeståndslagen blir således tillämpliga som sådana. T.ex. skadeståndslagens stadganden om jämkning samt de särskilda ersättningsstadgandena i 3 och 4 kap. skall också tillämpas i fråga om ersättningar för miljöskador. Också t.ex. preskriptionstiden bestäms enligt skadeståndslagen och är således enligt huvudregeln 10 år. Den räknas från den tidpunkt då skadan inträffade, dvs. från den någon blev lidande av skadan, och inte från den tidpunkt då t.ex. ett utsläpp eller en kemikalieläcka skedde. Om skador som har orsakats genom verksamhet som har utövats innan lagen har trätt i kraft stadgas särskilt i 13 §.

Den föreslagna lagen innehåller å andra sidan stadganden som avviker från skadeståndslagen framför allt när det gäller strikt ansvar, orsakssamband, bevisbörda och arten av skador.

Tillämpningen av skadeståndslagen innebär i territoriellt hänseende att den föreslagna lagen tillämpas enligt samma principer på den internationella privaträttens område som skadeståndslagen. Tillämplig lag kan vara antingen gärningsortens lag eller lagen på den ort där skadan visar sig, om denna fråga inte uttryckligen har reglerats genom något internationellt avtal. En sådan bestämmelse ingår för närvarande i miljöskyddskonventionen mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Konventionen har behandlats under punkt 2.2.1 i den allmänna motiveringen.

3 §. *Orsakssamband.* Paragrafen gäller orsakssambandet mellan en verksamhet och en skada. I praktiken är det ofta mycket svårt att få fram full bevisning om orsakerna till en miljöskada. Det är ofta nästan omöjligt för en enskild skadelidande att visa orsakssambandet mellan en verksamhet och en miljöskada som verksamheten har orsakat. Orsakssambandet är ofta förenat med komplicerade naturvetenskapliga och tekniska frågor som är svåra att utreda. Det finns ofta ett vetenskapligt bevisat samband mellan den art av utsläpp som det är fråga om och skadan, men däremot kan det vara omöjligt att ostridigt bevisa att det är utsläppet från en viss inrättning som har orsakat skadan. I dessa avseenden skiljer sig miljöskadorna från många andra skadefall. Därför är det skäl att lindra den skadelidandes bevisbörda.

Avsikten med formuleringen enligt vilken

orsakssambandet skall vara sannolikt är att lindra bevisbördan så att ersättningsansvar inte förutsätter full bevisning i fråga om orsakssambandet. Ordet sannolikt betyder här högrgradig sannolikhet, vilket matematiskt uttryckt innebär en säkerhet som klart överstiger 50 %.

Vid bedömningen av sannolikheten skall uppmärksamhet bl.a. fästas vid verksamhetens och skadans art samt vid övriga eventuella orsaker till skadan. Detta kan t.ex. innebära en bedömning av hur typiska skadorna eller de miljöförändringar som har lett till skadorna är i samband med sådan verksamhet som det i det enskilda fallet är fråga om. Genom motbevisning kan ansvaret för den som med sannolikhet har ansetts ha orsakat skadan uteslutas. I enlighet med rättegångsbalkens stadganden skall domstolen ha möjlighet att skaffa skriftliga expertutlåtanden och vid behov höra sakkunniga.

Om skadan har orsakats t.ex. av en kemikalie som endast en verksamhetsutövare i närområdet använder, har skadan i allmänhet förorsakats av honom, medan övriga eventuella orsaker förblir uppenbart osannolika.

Vid utredningen av orsakssambandet kan man råka ut för en situation där uppkomsten av samma skada kan ha många olika förklaringar. Då blir det nödvändigt att jämföra dessa olika förklaringar med varandra och välja den sannolikaste av dem. Det förutsätts dessutom att den sistnämnda även granskad separat är den sannolika orsaken till skadan. Olika alternativa förklaringar till skadan är en annan sak än det solidariska ansvar som avses i 8 §, även om det i praktiken inte alltid är lätt att skilja mellan situationerna.

I praktiken består orsakssambandet av flera olika skeenden och företeelser, i synnerhet när det är fråga om skador som innebär förorening. T.ex. i samband med industriell verksamhet kan det ske fortlöpande eller tillfälliga utsläpp av avfallsämnen i luften eller i vatten. Detta orsakar å sin sida förorening av vatten, dvs. en störning, som i sin tur leder till en ersättningsgill miljöskada. Enligt den föreslagna paragrafen skall den skadelidandes bevisbörda lindras i fråga om hela kausalkedjan, dvs. mellan skadan och verksamheten. I praktiken kan det hända att verksamhetsutövaren t.ex. belastar en sjö med utsläpp och därigenom orsakar giftig algblomning, som i sin tur leder till att en utomstående persons boskap insjuknar. När boskapsägaren söker ersättning för

skadorna till följd av boskapens sjukdom är hans bevisbörda lindrad å ena sidan i fråga om orsakssambandet mellan algblomningen (störningen) och boskapens sjukdom (skadan) samt å andra sidan i fråga om orsakssambandet mellan algblomningen (störningen) och det utsläpp (verksamheten) som har orsakat algblomningen.

I rättspraxis har man i vissa fall tillämpat principen om s.k. omvänd bevisbörda i fråga om vållandet. Enligt denna princip ankommer det på verksamhetsutövaren att visa att skadan inte har orsakats genom försummelse på hans sida, om han skall kunna gå fri från ersättningskyldighet som bygger på vållande. Något stadgande om en dylik omvänd bevisbörda skall inte införas i lagen, emedan lagförslaget huvudsakligen är uppbyggt utgående från strikt ansvar som inte är beroende av vållande. Till den del lagförslaget gäller orsakssambandet är dess syfte dock likartat, emedan det i båda fallen är fråga om att bevisbördan delvis överförs på svaranden. Enligt lagförslaget krävs det således inte att käranden företer full bevisning i fråga om orsakssambandet.

Det föreslagna stadgandet har sin motsvarighet i vissa gällande skadeståndsstadganden. Enligt 2 § patientskadelagen (585/86) skall en personskada som sannolikt orsakats patienten av undersökning, behandling eller annan dylik åtgärd eller av att sådan försummats, ersättas som patientskada. I 1 § yrkessjukdomslagen (1343/88) förstås med yrkessjukdom, för vilken skadestånd skall betalas enligt vissa andra lagar, en sjukdom som sannolikt i huvudsak har orsakats av fysikaliska, kemiska eller biologiska faktorer i ett arbete som avses i lagrummet.

4 §. *Skyldighet att tåla störning.* De som lider av en störning skall enligt 1 mom. utan ersättning tåla vissa störningar som skall betraktas som skäligen. Vid bedömningen av skäligheten skall dels de lokala förhållandena och dels störningens allmänna förekomst under jämförbara förhållanden i övrigt beaktas.

Ett stadgande om skyldigheten att tåla störning ingår sedan tidigare i 17 § grannelagen. Den rättsliga betydelsen av paragrafen, som har förklarats i den allmänna motiveringen, inskränker sig dock inte enbart till ersättningsansvaret, utan stadgandet påverkar i första hand frågan om huruvida själva verksamheten är tillåten. Skyldigheten att tåla störning på-

verkar ersättningsskyldigheten med stöd av 21 och 23 §§.

Gällande lag uppställer dock inte i alla miljöskadefall motsvarande tröskel för skyldigheten att tåla störning. Skyldigheten gäller inte när ersättningsansvaret bygger på sådant ansvar på grund av vållande som avses i skadeståndslagen. Detsamma gäller olika situationer där strikt ansvar föreligger. T.ex. en skada enligt 11 kap. 2 § vattenlagen kan inte lämnas oersatt på grund av någon skyldighet att tåla skadan.

Trots att grannelagen till en del är en föregångare till detta lagförslag, föreslås det inte att skyldigheten att tåla störning skall omfattas i lika ovillkorlig form som enligt grannelagen. Det finns många orsaker till detta. En undantagslös skyldighet att tåla störning skulle gälla också person- och saksador, och således inte enbart sådana störningar som typiskt har omfattats av grannelagens stadganden, såsom buller och lukt och den olägenhet dessa orsakar samt nedgång av fastighetens värde. En utvidgning av skyldigheten att tåla störning så att den även gäller sådana fall som avses i 11 kap. 2 § vattenlagen skulle innebära en partiell inskränkning av gällande ersättningsansvar. På motsvarande sätt skulle ersättningsansvaret inskränkas i de fall där skadan har orsakats uppsåtligen eller genom vållande. Detta beror på att den föreslagna lagen i egenskap av allmän lag om miljöskador, förutom att den gäller sådana fall där strikt ansvar föreligger enligt grannelagen, också gäller de fall där ansvaret för närvarande grundar sig på skadeståndslagen. Stadgandet skall, på samma sätt som den föreslagna lagen i övrigt, gälla också andra än bestående störningar.

I syfte att förhindra att ersättningsansvaret inskränks på ett sätt som beskrivs ovan föreslås det i 2 mom. att skyldigheten att tåla störning inte skall gälla personsador eller egendomsador som inte är ringa. Skyldigheten skall inte heller gälla andra skador, om de har orsakats uppsåtligen eller genom brott. Den föreslagna skyldigheten att tåla störning gäller således endast smärre saksador, ekonomiska skador som inte har samband med en person eller sakskada, samt störningar som avses i 5 § 2 mom., och alla dessa endast om skadan inte har orsakats uppsåtligen eller genom brott. Med uppsåt avses uttryckligen uppsåtet att orsaka en viss skada. Det faktum att en viss

verksamhet utövas innebär inte att det föreligger uppsåt, även om skadan är en oundviklig följd av verksamheten.

Innebörden av skyldigheten att tåla störning påminner i viss mån om skyldigheten att tåla besvär enligt 17 § grannelagen. I lagförslaget har man dock gått in för en flexiblere reglering, emedan tillämpningsområdet för lagen om ersättning för miljöskador är betydligt större än grannelagens. En större flexibilitet jämfört med grannelagen innebär t.ex. det faktum att tidpunkten då grannelagsförhållandet har uppstått inte tillmätts en självständig betydelse i den föreslagna lagen på samma ovillkorliga sätt som i grannelagen, även om händelsernas tidsföljd skall beaktas vid tillämpningen av 4 §.

Gränsen för skyldigheten att tåla störning skall enligt förslaget bestämmas genom skälighetsprövning. Det skall samtidigt vara fråga om en helhetsbedömning in casu, där ingen enskild grund är ovillkorligen bindande. Vid bedömningen skall man enligt förslaget uttryckligen beakta de lokala förhållandena och störningens allmänna förekomst under jämförbara förhållanden i övrigt. Med hänvisningen till jämförbara förhållanden avses inte att en störning som hänför sig till en viss verksamhet skall omfattas av skyldigheten att tåla störning på den grund att sådana störningar på grund av försummelse ofta förekommer inom branschen eller i motsvarande inrättningar. Störningen bör på annat sätt vara en inom branschen allmänt förekommande påföljd som inte beror på oansvarighet.

Vid en bedömning in casu skall utgångspunkten vara den skadelidandes ställning i det enskilda fallet jämförd med andra motsvarande fall. Vid bedömningen skall det beaktas hur allvarlig, grov och bestående störningen är samt i vilken mån en hävdvunnen och omfattande ändring av användningsformen redan har skett på orten. Avsikten är inte att lindra det immissionsförbud som stadgas i grannelagen och det ansvar som nu grundar sig på det.

I fråga om de lokala förhållandena beror skälighetströskeln bl.a. på hur vanlig den förevarande typen av störning är i den aktuella miljön. Ett fähus som orsakar störning i form av lukt har en helt annan betydelse i stadskärnan än inom ett lantbruksområde. På samma sätt står en bullersam industrialanläggning inom ett semesterområde i en helt annan ställning än inom ett gammalt industriområde i en tätort.



Uppmärksamhet skall också fästas vid den tidsordning i vilken verksamheterna har inletts.

Tröskeln för när skyldighet att tåla störning förekommer påverkas inte direkt av huruvida störningen beror på en verksamhet som utövas med stöd av tillstånd. Innehållet i miljö tillstånd och motsvarande lösningar skall dock för sin del beaktas vid helhetsbedömningen av skyldigheten att tåla störning. Betydelsen av tillstånd har berörts närmare i motiveringen för 1 §. I fråga om vattenlagen är det skäl att notera att förening som orsakas av verksamhet som baserar sig på tillstånd faller utanför tillämpningsområdet för lagen om ersättning för miljöskador. Detta följer av det föreslagna 2 § 2 mom. och av förslaget till lag om ändring av vattenlagen.

Vid bedömningen av om störningen är oskäligen är det även i övrigt möjligt att tillämpa principer som följer av annan lagstiftning, t.ex. definitionen av begreppet förening sådant det framgår av vattenlagen och luftvårdslagen. På grund av att syftet med dessa definitioner dock är ett annat, kan de emellertid inte anses vara bindande med tanke på förevarande lagförslag.

Även om skyldigheten att tåla störning, i likhet med motsvarande skyldighet enligt granelagen, främst skall bedömas utgående från den skadelidandes synvinkel, skall också synpunkter som gäller verksamhetsutövaren ha sin betydelse vid helhetsbedömningen. Ibland kan det t.ex. ha en betydelse att störningen har berott på sådana svårigheter som är oundvikliga när en viss industriell verksamhet inleds. Inte ens denna synpunkt kan dock ensam vara avgörande, emedan också t.ex. störningens art och omfattning alltid skall beaktas.

5 §. *Skada som skall ersättas.* I paragrafen anges för vad den som blir lidande av en miljöskada skall få ersättning enligt lagförslaget. Enligt 1 mom. kan en ersättningsgill skada vara en personskada som avses i skadeståndslagen, t.ex. kroppsskada, sjukdom eller död. Det kan också vara fråga om en sakskada enligt skadeståndslagen. I fråga om ersättningar för båda dessa typer av skador tillämpas 5 kap. skadeståndslagen.

För att ersättning skall bestämmas för sådan ekonomisk skada som inte står i samband med en person- eller sakskada krävs det enligt 5 kap. 1 § skadeståndslagen att skadan har förorsakats genom en straffbelagd handling eller vid myndighetsutövning eller att det i andra fall föreligger synnerligen vägande skäl för ersätt-

ning. Detta stadgande har dock utformats utgående från att ansvar enligt skadeståndslagen grundar sig på vållande eller uppsåt. Då det ansvar som avses i lagförslaget inte är beroende av vållande, är det skäl att stadga om begränsningen av ansvaret på ett annat sätt än i 5 kap. 1 § skadeståndslagen. Enligt förslaget skall en ekonomisk skada som inte är ringa ersättas även när den inte står i samband med person- eller sakskador. En miljöskada kan visa sig i en näringsidkares verksamhetskrets t.ex. enbart så att det på grund av störningen blir nödvändigt att hindra kunderna från att komma till hans affärsställe eller så att verksamheten avbryts på annat sätt.

Uttrycket "ringa skada", som används i det föreslagna 1 mom., lämnar prövningsrätt åt den som avgör ersättningsärendet. Motsvarande uttryck ingår redan t.ex. i patientskadelagen samt i det stadgande i trafikförsäkringslagen som begränsar rätten till ersättning för sveda och värk. Det är inte motiverat att uppmuntra medborgarna att väcka skadeståndstalan på grund av obetydliga motgångar.

Om ansvaret för rent ekonomiska skador skulle begränsas så att det på samma sätt som i skadeståndslagen enbart skulle gälla skador som har orsakats genom brott eller vid myndighetsutövning, skulle det å sin sida leda till att det strikta ansvar som avses i lagen inte skulle gälla i fråga om ekonomiska skador, och dessa skulle således i huvudsak alltid förbli oersatta. Enligt gällande regel skall å andra sidan en skada som har orsakats genom brott ersättas till fullt belopp. Om den som orsakar en miljöskada samtidigt gör sig skyldig till en straffbar handling skulle den som kräver ersättning försättas i en sämre ställning än vanligt, om ersättning inte skulle betalas för skadan trots att den är ringa. Därför kan den begränsning av ersättningskyldigheten som gäller i fråga om ringa skador inte omfatta situationer där det är fråga om brott. På motsvarande sätt skall inte heller tröskeln för skyldigheten att tåla störning enligt 4 § gälla skador som har orsakats genom brott.

I vissa fall är det omöjligt att klassificera en miljöskada som en personskada, sakskada eller ekonomisk skada på det sätt som avses i skadeståndslagen. Om störningen yppar sig t.ex. som buller, lukt eller skakningar som redan har upphört när ersättningsyrkandet väcks och den som lidit av störningen inte har orsakats bekämpningskostnader eller någon

annan ekonomisk förlust, är det inte fråga om en sådan uträkningsbar förlust som avses i de stadganden i 5 kap. skadeståndslagen som gäller materiella skador. Situationen påminner närmast om en sådan där ersättning för sveda och värk skall betalas, och där det inte går att finna någon annan bedömningsgrund än vad som enligt prövning befinns skäligt. Emedan ersättningar för motsvarande ideella störningar och belastningar redan nu har kunnat bestämmas med stöd av 21 och 23 §§ grannelagen bör en ny lag som syftar till ett ytterligare förbättrat ersättningsskydd också stadga att de skall vara ersättningsgilla. I det föreslagna 2 mom. stadgas om ersättningsskyldigheten i fråga om dessa ideella skador av icke ekonomisk art. Det är skäl att notera att den skyldighet att tåla störning som avses i 4 § begränsar nämnda ersättningsskyldighet när det är fråga om ringa skador.

6 §. *Kostnader för avvärjande och återställande.* Enligt den föreslagna 1 mom. 1 punkten stadgas uttryckligen att också kostnader som enskilda har haft av att avvärja en skada eller återställa den skadade miljön i sitt tidigare skick kan vara ersättningsgilla förluster.

Enligt 1 mom. 2 punkten skall också kostnader som myndigheter har orsakats när de har vidtagit åtgärder för att avvärja skador eller återställa miljön i sitt tidigare skick vara ersättningsgilla. I sistnämnda fall förutsätts det inte nödvändigtvis att en miljöskada har drabbat eller hotat någon enskild. Det kan också vara fråga om en störning som kränker allmänt intresse, t.ex. att grundvattnet förorenas på den skadevållandes eget område. Ersättningsansvaret skall dock inskränka sig till de kostnader som är skäliga med hänsyn till störningen och till nyttan av de åtgärder som vidtagits för att avvärja skadan eller återställa miljön. I olika stadganden har staten eller kommunerna ålagts uppgiften att bekämpa miljöförstöring eller återställa en förstörd miljö i sitt tidigare skick. Stadgandet har betydelse också med tanke på det regressansvar som avses i 7 § lagen om oljeskyddsfonden, om skadan har orsakats genom verksamhet som avses i lagförslagets 1 §.

Det föreslagna 1 mom. har vissa gemensamma drag med stadgandena i 7 § fartygsavfalls-lagen. I praktiken blir det dock inte fråga om någon överlappning av reglerna, emedan lagförslaget enligt dess 1 § inte gäller föroreningar som orsakas av fartyg.

Kostnaderna för åtgärder som den skadevållande har förpliktats att utföra vid hot om tvångsutförande enligt viteslagen skall enligt 2 mom. inte betraktas som ersättningsgilla förluster. Annars skulle två besluts- och indrivningssystem sammanblandas utan anledning.

7 §. *Ersättningsskyldiga.* Enligt 1 mom. 1 punkten gäller principen om strikt ansvar. Anledningen till detta framgår av den allmänna motiveringen. I enlighet med principen om strikt ansvar skall verksamhetsutövaren svara för en miljöskada som beror på hans verksamhet, oberoende av om det föreligger vållande (vårdslöshet) på hans sida.

Om en miljöskada har orsakats genom fel eller försummelse som en arbetstagare i verksamhetsutövarens tjänst har gjort sig skyldig till, skall den föreslagna lagen inte tillämpas i fråga om arbetstagaren. Den skadeståndsskyldighet som eventuellt åvilar en arbetstagare, en tjänsteman eller en i 3 kap. 1 § 3 mom. skadeståndslagen avsedd självständig företagare som är jämförbar med en arbetstagare, bestäms enligt skadeståndslagen.

I praktiken kan det förekomma situationer där en verksamhet som orsakar en miljöskada utövas för någon annans räkning på ett sådant sätt att denne de facto — om dock inte formellt — är den som utövar den verksamhet som lagen gäller. Därför föreslås det i 2 punkten att ett ersättningsansvar som inte är beroende av vållande skall åvila också dem som på ett sådant sätt är jämförbara med verksamhetsutövaren.

I praktiken kan det också uppstå situationer där någon annan person eller något annat företag fortsätter den verksamhet som har orsakat en miljöskada. Det kan t.ex. hända att verksamhetsutövaren säljer sitt företag eller överlåter sin affärsrörelse eller en del av den till någon annan. Enligt 3 punkten skall förvärvaren i dylika fall ansvara också för en miljöskada som har orsakats före överlåtelsen, om han vid överlåtelsen kände till den skada eller störning som verksamheten har orsakat, eller risken för dem. Syftet med stadgandet är att begränsa verksamhetsutövarens möjligheter att försöka frita sig från ansvar och att trygga möjligheterna till ersättning också när den tidigare verksamhetsutövaren är medellös.

Om det område där den skadevållande verksamheten har utövats överlåts till någon annan, ansvarar områdets nya ägare eller innehavare däremot inte för en skada som har orsakats

före överlåtelsen, om han inte fortsätter med den verksamhet som har orsakat skadan. För att ansvar skall åvila förvärvaren krävs det dock även i detta fall dessutom att han vid överlåtelsen kände till den miljökada som orsakats av den verksamhet som tidigare hade utövats på området eller risken för skadan.

Vid bedömningen av möjligheterna till sådant jämställande som avses i 1 mom. 2 punkten skall man enligt 2 mom. beakta den jämställdas bestämmanderätt, hans ekonomiska relation till verksamhetsutövaren — med vilket också avses ägandet av det område där verksamheten utövas — och den ekonomiska nytta som han eftersträvar i verksamheten. T.ex. i en situation där ett företag eller en person som de facto är bulvan för någon som producerar avfall undanröjer avfallet för dennes räkning på ett sätt som förorsakar en miljökada, är det skäl att låta ansvaret åvila också den sistämnde. Detsamma gäller de situationer där ett företag som är en separat juridisk person trots att det i verkligheten inte är självständigt, t.ex. ett dotterbolag, på annat sätt de facto verkar för någon annans räkning. Å andra sidan belastas t.ex. den som finansierar verksamheten inte av ersättningsansvar enbart på grund av finansieringsförhållandet och den sedvanliga tillsyn som följer av ett sådant förhållande.

När strikt ansvar föreligger räcker det med att det visas att skadan har orsakats av en viss verksamhet. Om det är fråga om ett fall där en utomstående har trängt sig in på det område där verksamheten utövas och genom ofog orsakar en olycka som leder till en miljökada, är det inte fråga om en skada som verksamheten har orsakat, såvida inte verksamhetsutövaren för sin del har medverkat till skadan. Om olyckan däremot har samband med verksamheten, är verksamhetsutövaren ansvarig för skadan även om ingen har förfarit oaktsamt i sammanhanget.

Stadgandena i paragrafen skall gälla även sådana kostnader för avvärjande och återställande som avses i 6 §.

8 §. *Solidariskt ansvar.* I praktiken orsakas en miljökada inte alltid enbart av en sådan verksamhet som omfattas av lagen. I synnerhet skador som orsakas genom förorening av luft eller vatten kan sammanhånga med flera faktorer samtidigt, och orsakssambandet mellan dessa faktorer och skadan kan vara synnerligen oklart. Möjligheterna att påvisa de olika fak-

torerna och deras andel i skadan kan dessutom vara beroende av komplicerade tekniska och naturvetenskapliga utredningar. De faktorer som har orsakat skadan kan befinna sig långt både från den plats där skadan har visat sig och från varandra och de kan åtminstone till en del ha sitt ursprung utanför Finlands gränser, varvid de är särskilt svåra att utreda. Därför kan det hända att en del av orsakerna till skadan förblir okända. Ofta är det inte heller möjligt att precisera vem som har orsakat sådana skador som beror på trafiken eller på spridd belastning av vattendrag.

När flera olika funktioner har likartade verkningar, så att de t.ex. orsakar nedfall av svavel, är det också möjligt att inget av utsläppen ensamt skulle ha orsakat skadan eller ens skulle ha varit en nödvändig förutsättning för skadan. På den grunden skall ersättning för skadan dock inte utebli.

Det är skäl att förbättra den skadelidandes rättsskydd i situationer där det finns flera som har orsakat en skada. Det föreslås därför i 1 mom. att verksamhetsutövarna och övriga ersättningskyldiga enligt 7 § svarar för ersättningen solidariskt. Utgångspunkten är att ersättningen täcker hela den skada som någon har lidit. Den enskilda verksamhetsutövarnas andel av det solidariska ansvaret begränsas dock till endast den del av skadan som hans verksamhet i enlighet med 3 § sannolikt har orsakat, i detta fall tillsammans med verkningarna av de övriga funktionerna.

Av det som anförts ovan följer att ansvaret för den del av belastningen som har orsakats av sannolikt okända källor eller på ett okänt sätt inte skulle kunna tillräknas någon. Detta kan lätt ske t.ex. i fråga om spridd belastning av vattendrag samt i fråga om fjärrtransporterat nedfall. Även en sådan känd andel av skadan som har orsakats av en utländsk verksamhetsutövare, som sannolikt inte kan åläggas regressansvar, kan jämföras med en okänd faktor. Närmast i de fall där skadan beror på sinsemellan likartade utsläpp och deras sammanräknade verkan, kan de okända faktorernas andel av belastningen avräknas enligt beräkning från den skada som skall ersättas solidariskt. Om hela den totala skadan har orsakats genom en samverkan av flera olikartade och inkommensurabla faktorer kan den andel som skall avräknas i allmänhet inte bestämmas lika klart.

Det föreslagna solidariska ansvaret skall inte

gälla i sådana fall där skadan sannolikt beror på endast en verksamhetsutövares verksamhet, även om det skulle finnas alternativa möjligheter i fråga om vem som har orsakat skadan.

Solidariskt ansvar kommer inte i fråga när en skada har berott på de separata verkningarna av två skilda störningar. Om ersättningsgill störning i form av buller har orsakats successivt på en fastighet genom två olika verksamheter, skall de som orsakat störningen inte svara för den skada den andra har orsakat.

I enskilda fall kan det vara oskäligt att någon som har orsakat en betydligt mindre miljöbelastning än de övriga medskyldiga skall svara för hela skadan ensam ens temporärt. Han kanske inte ens har tillräckliga resurser eller praktiska möjligheter att gå i genmäle ens mot en ogrundad talan. En sådan situation skulle i praktiken kunna undvikas genom att de övriga som har orsakat skadan fås in som parter i samma rättegång på det sätt som anges nedan.

Det kan också hända att en förorening av ett vattenområde endast delvis är följden av sådan verksamhet som avses i lagförslaget. En dylik situation uppstår när en del av de utsläpp (som härrör från samma eller olika verksamhetsutövare) som har lett till skadan grundar sig på tillstånd eller är på annat sätt tillåtna enligt vattenlagen. Den del av hela skadan som har orsakats genom lagliga utsläpp skall också i fortsättningen ersättas enligt stadgandena i 11 kap. vattenlagen.

Det solidariska ansvar som avses i den föreslagna paragrafen gäller endast det ansvar som åvilar olika verksamhetsutövare och de personer och sammanslutningar som med stöd av 7 § kan jämföras med dem. Däremot bestäms ansvarsförhållandet mellan t.ex. verksamhetsutövaren och hans anställda enligt skadeståndslagens stadganden.

Om de som har orsakat skadan inte frivilligt går med på att ersätta den, kan ersättningen indrivnas genom verkställighetsåtgärder endast hos den som domstolen har förpliktat att betala ersättning.

Den skadelidande kan kräva ersättning för hela skadan av en av de skadevällande verksamhetsutövarna, och denne har å sin sida regressrätt gentemot de övriga skadevällande. Han kan då kräva av var och en av de övriga skadevällande deras respektive andel av skadeståndet. Om ersättningsansvaret ger upphov till

en rättegång, behöver den skadelidande väcka talan endast mot en av de solidariskt ansvariga skadevällande.

Möjligheterna att få de eventuella övriga skadevällande instämnda som parter i samma rättegång bestäms enligt en lag (1052/91) som riksdagen antog den 15 februari 1991. I 18 kap. 5 § i denna lag om ändring av rättegångsbalken finns ett stadgande om s.k. tredje mans deltagande i rättegång. Med stöd av 1 mom. i den nämnda paragrafen kan en svarande, mot vilken talan har väckts med stöd av den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador, väcka talan mot övriga solidariskt ansvariga skadevällande. På motsvarande sätt kan de övriga som jämte svaranden solidariskt ansvarar för ersättning av skadan komma med i ett mål som gjorts anhängigt mot någon av dem. Det är viktigt att de har möjlighet att komma med i rättegången, för vid den kan det komma fram frågor som har betydelse med tanke på deras ersättningsansvar.

Det är sannolikt att stadgandet i 18 kap. 5 § rättegångsbalken i praktiken kommer att leda till att de som solidariskt ansvarar för ersättningen för en miljöskada blir parter i samma rättegång. Det är också skäl att sträva efter detta, så att domens rättskraft når alla som har orsakat skadan och så att fördelningen av ersättningen mellan de ersättningsskyldiga kan bestämmas vid samma rättegång med stöd av 8 § 2 mom. i den föreslagna lagen.

Mellan alla solidariskt ansvariga ersättningsskyldiga skall ansvaret fördelas på det sätt som anges i det föreslagna 2 mom. enligt vad som är skäligt, och därvid skall för vars och ens vidkommande beaktas ansvarsgrunderna, möjligheterna att förebygga uppkomsten av skadan samt omständigheterna i övrigt. Om saken gäller utsläpp av flera avfallsämnen med likartade verkningar, kan en totalersättning som skall betalas solidariskt ofta fördelas mellan olika verksamheter i förhållande till belastningsmängderna, på samma sätt som det i praktiken ofta görs i samband med sådana tillstånd för förorenande verksamhet som avses i 10 kap. 23 § vattenlagen. Om de som har orsakat skadan inte kommer överens om hur ersättningsskyldigheten skall fördelas mellan dem, skall saken i regel utredas vid den rättegång som har gjorts anhängig mot någon av de skadevällande. Om detta av någon anledning inte är möjligt, kommer ersättningsansvaret mellan de ersättningsskyldiga att utredas vid

den rättegång som den som har dömts till ersättning har gjort anhängig mot de övriga skadevällande. Regressrätten för den som har betalat ersättning utöver sin egen andel bestäms enligt 6 kap. 3 § 2 mom. skadeståndslagen.

9 §. *Ersättning för framtida skador.* I vissa fall kan det hända att det är möjligt att på förhand med stor sannolikhet förutse en miljöskada och uppskatta dess omfattning redan innan skadan inträffar. Då är det skäligt ur den skadelidandes synvinkel att ersättningen kan bestämmas på förhand om han yrkar på det. I tillståndsärenden enligt vattenlagen bestäms ersättningarna på tjänstens vägnar på förhand. Eftersom det föreslås att frågan om ersättningar för skador som har orsakats genom förorening av vatten alltjämt skall lösas vid förfaranden enligt vattenlagen, vore det inte motiverat att förfarandet skulle regleras på ett väsentligt annorlunda sätt när det t.ex. gäller ersättningar för miljöskador till följd av förorening av luften.

Enligt 1 mom. kommer förhandsersättning i fråga, om störningen redan har börjat när ersättningsanspråket behandlas. Ytterligare kan stadgandet tillämpas när det är sannolikt att störningen börjar i en nära framtid. I praktiken skulle det då vara fråga om en verksamhet som inte ännu har inletts men för vilken det finns ett i lag förutsatt tillstånd eller något motsvarande avgörande som i detalj fastställer ramarna för verksamheten. Situationen är då densamma som i tillståndsärenden enligt vattenlagen, trots att ersättningen inte bestäms på tjänstens vägnar. Någon förhandsersättning skall dock inte bestämmas, om tillståndshavaren gör sannolikt att den tillåtna verksamheten inte kommer att inledas inom en tid som kan uppskattas.

Förhandsersättningen skall enligt förslaget antingen betalas på en gång eller årligen. Om omständigheterna ändras väsentligt, kan förhandsersättningen senare korrigeras. En korrigering är möjlig också när förhandsersättningen senare visar sig vara väsentligt större eller mindre än den skada som har förorsakats. Om t.ex. den planerade verksamhet som skulle medföra störning inte alls inleds eller om verksamheten senare avbryts eller inskränks väsentligt, kan ersättningen nedsättas eller så kan det bestämmas att den t.o.m. helt skall återbetalas. På motsvarande sätt kan ersättningen höjas, om den skada som störningen

förorsakar senare visar sig vara betydligt större än vad som hade förmodats. En korrigering är möjlig endast när omständigheterna är väsentligt förändrade eller när den uppskattade skadan av någon annan anledning avsevärt avviker från den faktiska skadan. Korrigeringen skall ske utgående från en helhetsbedömning där alla för saken relevanta faktorer skall beaktas.

Om man senare, efter det att förhandsersättningen har betalats, skall tillämpa det stadgande om solidariskt ansvar som ingår i 8 §, skall den betalda ersättningen beaktas.

När det gäller en miljöskada som drabbar en fastighet, skall eventuella fastighetspanträttsinnehavares rättigheter tryggas på ett adekvat sätt när förhandsersättning bestäms. Det föreslås därför i 2 mom. att det i sådana fall skall bestämmas att ersättningen skall deponeras, om panträttsinnehavaren inte har samtyckt till att betalningen sker eller domstolen har funnit att egendomen trots miljöskadan klart svarar mot de rättigheter som belastar den.

I fråga om deponering och lyftande av den deponerade ersättningen gäller i tillämpliga delar vad som stadgas om ersättningar som skall bestämmas vid en inlösningsförrättning.

När det gäller deponering av ersättningen påminner förslaget mycket om stadgandet i 11 kap. 15 § vattenlagen, som alltjämt skall tillämpas i fråga om ersättningar för skador som har orsakats genom förorening av vattendrag när ersättning betalas enligt stadgandena i 11 kap. vattenlagen.

10 §. *Inlösningsskyldighet.* I exceptionella fall kan en miljöskada orsaka så grava förändringar på en fastighet att fastigheten eller en del av den blir helt onyttig för ägaren eller så att nyttjandet av fastigheten störs på ett sätt som gör det väsentligt svårare att använda fastigheten för dess ändamål. Då är det skäligt att den som orsakar skadan skall vara skyldig att inlösa fastigheten eller en del av den. Angående miljöskador som har förorsakats i strid med vattenlagen är detta motiverat också på grund av att inlösningskyldighet nu kan komma i fråga när det gäller företag enligt vattenlagen endast om skadan orsakas lagligt på det sätt som avses i 11 kap. 7 § vattenlagen.

Förutsättningarna för inlösningskyldighet anges i det föreslagna 1 mom. Inlösningsen skall ske på förordnande av den domstol som är behörig i ersättningsärendet. Med stöd av 2 mom. skall lagen om inlösen av fast egendom

och särskilda rättigheter tillämpas vid inlösningsen. Eventuellt redan betalda ersättningar skall beaktas när inlösningsbeloppet bestäms.

I 3 mom. stadgas om inlösningskyldighet när solidariskt ansvar föreligger.

11 §. *Ersättningsförfarandet.* Enligt denna paragraf skall en talan som avses i detta kapitel väckas vid den domstol som enligt 10 kap. rättegångsbalken kan pröva en skadeståndstalan. Såsom det har konstaterats i 7 punkten i den allmänna motiveringen avses stadgandena i 10 kap. rättegångsbalken bli reviderade och ändringen träda i kraft senast den 1 december 1993. Enligt nuvarande planer kommer kapitlet att få klarare och mera detaljerade stadganden om vid vilken domstol ett ärende skall behandlas.

Om den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador skulle träda i kraft innan ändringen av 10 kap. rättegångsbalken träder i kraft, blir det nödvändigt att ta in särskilda forumstadganden i 11 §. Situationen påverkar således tidpunkten för lagens ikraftträdande om vilket stadgas i 13 §.

Om ett ärende som gäller miljöskador behandlas som ett vattenmål med stöd av 14 kap. 1 § vattenlagen, behandlas ärendet vid den vattendomstol som kommer i fråga.

Enligt artikel 3 i den nordiska miljöskyddskonventionen skall en ersättningstalan som avses i konventionen föras i den stat där verksamheten har ägt rum.

12 §. *Tillämpning av lagen vid förfaranden enligt vissa andra lagar.* Paragrafen gäller s.k. tvångsätgärdsersättningar. Författningar som gäller tvångsätgärder och enligt vilka ersättning för förluster som hänför sig till en viss fastighet bestäms i ett särskilt förfarande och ofta på förhand på tjänstens vägnar, kan i varierande grad gälla också förluster som är att betrakta som miljöskador. Framför allt lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter samt lagen om allmänna vägar, lagen om enskilda vägar och gruvlagen är sådana författningar. Oftast är det förfarande som tillämpas när ersättningar bestäms enligt tvångsätgärdslagarna en fastighetsförrättning, t.ex. en inlösningsförrättning, en vägförrättning eller en utmålsförrättning. I rättspraxis har det ofta bestämts att ersättning skall betalas också till dem vilkas egendom inte är föremål för inlösen eller någon annan tvångsätgärd.

I 9 § marktäktslagen är det inte direkt fråga om tvångsätgärder utan om civilrättsliga ska-

destånd, men ersättningarna är jämfällbara med de ovan nämnda tvångsätgärdsersättningarna i det avseendet att den skada täktverksamheten orsakar exceptionellt behandlas vid en inlösningsförrättning. Syftet med förrättningen är endast att bestämma ett ovan avsett civilrättsligt skadestånd. I enstaka fall kan skadan samtidigt vara en miljöskada.

I tvångsätgärdssituationer är det inte ändamålsenligt att frågan om ersättning för miljöskador avskiljs och lämnas utanför det särskilda förfarande som annars skall tillämpas enligt respektive lagar. Däremot är det motiverat att de materiella stadgandena i lagen om ersättning för miljöskador också skall gälla dessa skador. Det är då fråga om själva begreppet miljöskada och, beroende på situationen, om skyldigheten att tåla störning, solidariskt ansvar och orsaksamband samt om hur den skada som skall ersättas bestäms. Visserligen har principen om solidariskt ansvar ingen nämnvärd betydelse när det gäller tvångsätgärdslagarna, emedan ansvaret enligt dessa lagar i huvudsak inte heller annars är beroende av vållande. Stadgandena om solidariskt ansvar, förhandsersättning och inlösningskyldighet skall enligt 12 § inte tillämpas. I fråga om solidariskt ansvar beror detta på uppenbara praktiska svårigheter. Motsvarigheter till stadgandena om förhandsersättningar och inlösningskyldighet finns å sin sida redan i tvångsätgärdslagarna.

Den föreslagna regleringen gör det möjligt att fortsätta den praxis enligt vilken man vid tillämpning av tvångsätgärdslagarna t.ex. kan bestämma ersättningar för störningar i form av lukt utgående från grannelagsrättsliga ansvarsgrunder. Denna praxis har baserat sig på att förhållandet mellan tvångsätgärdslagarna och grannelagen inte är uttryckligen reglerat. Utan den föreslagna 12 § skulle 2 § 1 mom. i lagförslaget kunna innebära en betydande förändring av rättsläget i detta avseende.

Om den lag som det i det enskilda fallet är fråga om innehåller specialstadganden om ansvarsgrunderna, skall dessutom de stadganden som avses i 12 § lagen om ersättning för miljöskador tillämpas.

I princip är alla inlösningsförrättningar sådana förfaranden vid vilka de stadganden i lagförslaget som avses i paragrafen skall tillämpas, oberoende av om själva inlösningsen sker med stöd av lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter eller om den bygger på någon särskild inlösningsgrund som regleras i

någon annan författning. I samma situation är också de fall där själva inlösningsförfarandet regleras särskilt, t.ex. i lagen om expropriation för försvarsändamål (787/44). Stadgandena om ersättning för miljöskador tillämpas också annars i alla situationer där ersättningar för miljöskador kan bestämmas vid en inlösningsförrättning enligt lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter. Det behöver inte nödvändigtvis alls vara fråga om inlösen, utan det kan lika väl vara fråga om någon annan situation där ersättningar är aktuella. När det är fråga om en ersättningsförrättning som stadgas i 9 § marktäktslagen är det redan med hänsyn till behovet av enhetlig lagstiftning skäl att tillämpa de allmänna ersättningsgrunder som anges i den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador.

Också lagen om allmänna vägar, lagen om enskilda vägar samt gruvlagen är sådana lagar som avses i paragrafen. Stadgandena om miljöskador skall tillämpas närmast vid vägförrättningar och vid utmålsförrättningar.

Också i samband med förfaranden där tillstånd som avses i vattenlagen beviljas bestäms förutom ersättningar för föroreningar ofta även olika slag av tvångsåtgärdsersättningar. När det gäller vattenlagen skall tillämpningen av stadgandena i lagen om ersättning för miljöskador dock ske med stöd av stadganden som enligt propositionen skall fogas till vattenlagen. Inom det område som regleras i vattenlagen beror de flesta miljöskador på förorening av vatten, men i vissa fall har också t.ex. ersättningar för störningar i form av buller bestämts i det tillstånd som vattendomstolen har beviljat.

Ersättningar för personskador skall inte kunna bestämmas i samband med förfaranden enligt tvångsåtgärdslagarna. När det gäller ersättningar för personskador skall domsrätten alltså ligga hos de allmänna domstolarna, och då skall den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador tillämpas.

13 §. *Ikraftträdelse- och övergångsstadganden.* De lagförslag som ingår i denna proposition har ett nära samband med alla de förslag till revidering av rättegångsbalken som har behandlats under punkt 7.2 i den allmänna motiveringen. Därför är det ändamålsenligt att den nu föreslagna lagen om ersättning för miljöskador och revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål sätts i kraft samtidigt. Enligt

nuvarande planer är det meningen att revisionen skall träda i kraft den 1 december 1993.

Enligt en vedertagen princip skall ny skadeståndslagstiftning tillämpas på ersättningar för skador som har uppkommit efter det att stadgandena har trätt i kraft. I enlighet med detta stadgar skadeståndslagens ikraftträdelsestadgande att tidigare lag skall tillämpas i fråga om skador som har uppkommit innan skadeståndslagen har trätt i kraft.

Det är emellertid möjligt att en miljöskada visar sig först långt efter att utsläppet eller någon annan händelse som har lett till skadan inträffade. Enligt ovan nämnda regel är den tidpunkt då skadan visar sig avgörande med tanke på tillämpning av lagen. Detta kan dock leda till ett oskäligt resultat, om skadan har orsakats innan lagen har trätt i kraft men visat sig långt därefter. Det föreslås därför i 2 mom. att tidigare lag skall tillämpas i fråga om ersättning för en dylik skada. Om en verksamhet som har inletts innan lagen har trätt i kraft — t.ex. en industriell verksamhet eller upplagring av avfall eller kemikalier — fortsätter även efter det, skall den föreslagna lagen tillämpas i fråga om de skador som har orsakats av den verksamhet som har utövats efter det att lagen har trätt i kraft.

## 1.2. Lagen angående vissa grannelagsförhållanden

Lagen om ersättning för miljöskador och lagen angående vissa grannelagsförhållanden skulle i viss mån överlappa varandra, om det inte skulle finnas stadganden om förhållandet mellan dessa lagar. Emedan den förstnämnda lagens ersättningsstadganden också gäller de ersättningsgilla störningar som avses i grannelagen, bör grannelagen få en *ny 23 a §* där det ingår en hänvisning till ersättningsstadgandena i lagen om ersättning för miljöskador. Enligt förslaget skall ersättningsskyldigheten alltid bestämmas utgående från lagen om ersättning för miljöskador, om det är fråga om en miljöskada. Därvid skall samma stadganden tillämpas både i fråga om skador till följd av immission enligt 17 § och i fråga om övriga miljöskador som har orsakats av någon annan verksamhet som avses i lagen. I sistnämnda fall kan det t.ex. vara fråga om skador till följd av betydande enskilda utsläpp.

Angående ändringarna i grannelagen skall *ikraftträdelse- och övergångsstadgandet* vara likadant som i 13 § i lagförslag 1.

### 1.3. Vattenlagen

#### 11 kap. Ersättningar

I syfte att reglera förhållandet mellan vattenlagen och lagen om ersättning för miljöskador föreslås det vissa ändringar i vattenlagen. Enligt 2 § 2 mom. i lagförslag 1 skall lagen om ersättning för miljöskador gälla skador orsakade av åtgärder enligt vattenlagen endast till den del vattenlagen stadgar att den förstnämnda lagen skall tillämpas.

1 §. När det gäller ersättning för skador som har orsakats i strid med vattenlagen, eller stadganden eller föreskrifter som har meddelats med stöd av vattenlagen, tillämpas nuförtiden skadeståndslagen trots att dessa ersättningsärenden processuellt är vattenmål. De behandlas då som tvistemål eller brottmål, men i de situationer som avses i 11 kap. 8 § 2 eller 3 mom. är det också fråga om ansökningsärenden. Om det är fråga om en miljöskada enligt den föreslagna lagen om ersättning för miljöskador, skall de materiella stadgandena i nämnda lag tillämpas i motsvarande fall.

Om detta stadgas i *ett nytt 4 mom.* som fogas till 11 kap. vattenlagen. För enhetlighetens skull konstateras det samtidigt i momentet att skadeståndslagen tillämpas på skador som har orsakats rättsstridigt, vilket redan är vedertagen praxis. Skadeståndslagen kan dock tillämpas direkt endast på sådana rättsstridigt orsakade skador som lagen om ersättning för miljöskador enligt lagförslaget inte skall gälla. Sådana skador är t.ex. skador som uppstår av att marken blir vattendränkt och de flesta övriga skador som orsakas av byggande i vattendrag, vilka inte omfattas av begreppet störning i 1 § i lagförslag 1. När det är fråga om andra ersättningar än sådana som skall betalas för miljöskador skulle det kunna uppstå missförstånd, om endast lagen om ersättning för miljöskador skulle nämnas utan hänvisningen till skadeståndslagen.

2 §. I 11 kap. 2 § vattenlagen stadgas om strikt ansvar i fråga om skador som har förorsakats av att en anläggning har kommit i olag. Beroende på situationen kan det också vara fråga om en skada som omfattas av den

föreslagna lagen om ersättning för miljöskador. Arterna av de förluster som är ersättningsgilla enligt vattenlagen kan dock vara färre än de skador som är ersättningsgilla enligt förslaget till lag om ersättning för miljöskador. För att denna motstridighet skall kunna elimineras bör lagrummet ändras så att sistnämnda lag blir primär i förhållande till 11 kap. 2 § vattenlagen. Ägare och innehavare som avses i paragrafen jämfälls med en verksamhetsutövare som avses i lagen om ersättning för miljöskador. Ändringarna genomförs genom *ett nytt 3 mom.* som fogas till 11 kap. 2 § vattenlagen.

I vissa fall kan samma händelse förorsaka både miljöskada och annan skada som avses i 11 kap. 2 § vattenlagen. T.ex. i samband med en avloppsläcka kan det uppstå skador både genom vattendränkning och genom de skadämnen som finns i avloppsvattnet. I en sådan situation kan det hända att både de ersättningsgrunder som anges i nämnda 2 § och de som avses i lagen om ersättning för miljöskador bör tillämpas i fråga om de ersättningar skall betalas för skador som kanske t.o.m. drabbar en och samma person.

3 §. När det gäller s.k. lagliga skador till följd av förorening av vatten är rätts- och bedömningspraxis, som bygger på 11 kap. 3 § vattenlagen, så vedertagen att det åtminstone än så länge inte är skäl att låta lagen om ersättning för miljöskador omfatta dessa skador, trots att en väsentlig del av de situationer där t.ex. de övriga nordiska ländernas allmänna miljöskadelagar tillämpas gäller skador till följd av förorening av vatten.

I rättspraxis har det blivit vanligt att ersättningar också för buller, skakning, lukt och annan liknande immission bestäms med stöd av de olika punkterna i 11 kap. 3 § vattenlagen samt till en del med stöd av grannelagen, när det är fråga om omedelbara följder av en laglig verksamhet. Det är inte meningen att denna praxis skall ändras genom lagförslaget. Till 11 kap. 3 § skall därför fogas *ett nytt 2 mom.* som gäller situationer där skador, men eller andra förluster av förmåner som är ersättningsgilla enligt 1 mom. har orsakats genom buller eller någon annan störning som avses i 1 § 1 mom. 2 eller 3 punkten lagen om ersättning för miljöskador. Då skall stadgandena i 12 § i den sistnämnda lagen tillämpas. Till denna del jämfälls således vattenlagen med de tvångsåtgärdsagar som avses i det sistnämnda lagrummet.



3 a §. I vissa avseenden skulle totalregleringen av miljöskador vara ofullständig om lagen om ersättning för miljöskador inte skulle gälla skador som lagligt orsakats genom förorening. Detta gäller uttryckligen personskador. Ersättningsstadgandena i 11 kap. vattenlagen är avsedda att vara uttömmande, och de gäller inte personskador. Det är dock möjligt att också sådan förorening av vatten som har skett med tillstånd orsakar personskador, t.ex. genom att någon insjuknar på grund av att han druckit eller simmat i det förorenade vattnet. Syftet med de förutsättningar för tillstånd och de tillståndsbestämmelser som ingår i vattenlagen är att säkerställa att vattenrättsliga företag inte orsakar personskador. T.ex. i 1 kap. 19 §, 1 kap. 22 § och 2 kap. 5 § skyddas uttryckligen allmänhetens hälsa. Uppkomsten av men för hälsan kan emellertid inte förhindras på förhand med absolut säkerhet.

Det förfarande som skall tillämpas i fråga om skador som har orsakats genom laglig verksamhet bestäms enligt de olika stadgandena i 11 kap. 8 §. I materiellt hänseende tillämpas då — även i situationer där ersättning skall betalas i efterskott — de allmänna ersättningsgrunderna i samma kapitel, och möjligheterna till ersättning för skadan har begränsats i 8 § 3 mom. Emedan vattenlagen inte reglerar frågan om ersättningar för personskador skulle detta kunna leda till att ersättningar för personskador som har orsakats genom laglig förorening av vatten helt skulle utebli. Därför är det skäl att komplettera lagen med ett stadgande om ersättning för personskador. Samtidigt bör man avgöra om ersättningarna för personskador skall bestämmas vid ovan nämnda ansökningsförfarande i vattendomstol, eller om allmänna domstolar — som också allmänt är behöriga att behandla ärenden som gäller ersättningar för personskador — skall avgöra dessa frågor. Det faktum att det ofta är fråga om verksamheter och störningar som samtidigt också orsakar andra slag av skador än personskador talar för att behörigheten i detta avseende skall ankomma på vattendomstolen. Vattendomstolen har också bättre förutsättningar än allmänna domstolar att utreda de svåra kausalitetsfrågor som är förknippade med störningarna.

Med stöd av vad som anförts ovan föreslås det att 11 kap. vattenlagen skall få en ny 3 a § som stadgar att ersättningar för personskador som beror på föroreningar av vatten som har orsakats genom åtgärder som är lagliga enligt vattenlagen, skall bestämmas enligt lagen om ersättning för miljöskador. I praktiken blir stadgandet tillämpligt endast i situationer där ersättning skall bestämmas i efterskott.

För att regleringen skall vara heltäckande stadgas ytterligare att skadeståndslagen tillämpas i fråga om andra personskador än sådana som inte beror på en förorening.

#### 14 kap. Allmänna stadganden om förfarandet

1 §. Processformen i fråga om ärenden som gäller ersättning för miljöskador bestäms enligt vattenlagen också när själva ersättningen med stöd av ovan nämnda stadganden i vattenlagen bestäms enligt lagen om ersättning för miljöskador. Beroende på situationen kan det då vara fråga om ett tvistemål, ett i 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen avsett yrkande i samband med brottmål eller något av de ansökningsärenden som avses i 11 kap. 8 § vattenlagen. Ett stadgande om detta skall införas i 1 §. På grund av parallelliteten mellan skadeståndslagen och lagen om ersättning för miljöskador bör skadeståndslagen nämnas också här för att gällande praxis skall bibehållas.

*Ikraftträdelse- och övergångsstadgandet.* Angående ändringarna i vattenlagen skall ikraftträdelse- och övergångsstadgandet vara likadant som i 13 § i lagförslag 1.

## 2. Ikraftträdande

Lagarna avses träda i kraft samtidigt som revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål. Enligt nuvarande planer är avsikten att under-rättsreformen, till vilken den nämnda revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål hänförs, skall träda i kraft den 1 december 1993.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

## 1.

## Lag

### om ersättning för miljöskador

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

## 1 §

#### *Tillämpningsområde*

Som miljöskada enligt denna lag ersätts skador som verksamhet på ett bestämt område har orsakat i omgivningen genom

- 1) förorening av vatten, luft eller mark,
- 2) buller, skakning, strålning, ljus, värme eller lukt, eller
- 3) någon annan liknande störning.

Som utövare av verksamhet enligt 1 mom. betraktas även den som håller väg, järnväg, hamn eller flygstation samt andra med dessa jämförbara innehavare av ett trafikområde.

Denna lag gäller inte ersättningsansvar som bygger på avtal.

## 2 §

#### *Förhållande till annan lagstiftning*

Denna lag gäller inte skador om vilkas ersättning stadgas i någon annan lag.

I lagen angående vissa grannelagsförhållanden (26/20) samt i vattenlagen (264/61) stadgas särskilt om de skador som ersätts enligt denna lag.

Om tillämpningen av denna lag i förfaranden enligt vissa andra lagar stadgas i 12 §.

I fråga om ersättning för miljöskador tillämpas skadeståndslagen (412/74), om inte något annat följer av denna lag.

## 3 §

#### *Orsakssamband*

En miljöskada ersätts enligt denna lag, om det kan visas att orsakssambandet mellan den verksamhet som avses i 1 § 1 mom. och skadan är sannolikt. Vid bedömningen av sannolikheten av orsakssambandet skall uppmärksamhet fästas bland annat vid verksamhetens och skadans art samt eventuella andra orsaker till skadan.

## 4 §

#### *Skyldighet att tåla störning*

En miljöskada ersätts enligt denna lag endast

om det inte kan anses att störningen skäligen skall tålas med hänsyn bland annat till de lokala förhållandena och hur allmänt störningen annars förekommer under jämförliga förhållanden.

Skyldighet enligt 1 mom. att tåla störning föreligger dock inte i fråga om skador som har orsakats uppsåtligen eller genom brott och inte heller i fråga om personskador eller sådana egendomsskador som inte är ringa.

## 5 §

#### *Skada som skall ersättas*

Ersättning för person- och sakska- der bestäms enligt 5 kap. skadeståndslagen. En ekonomisk skada som inte står i samband med en person- eller sakskada skall ersättas, om skadan inte är ringa. Skador som har orsakats genom brott skall dock alltid ersättas.

Andra miljöskador än de som avses i 1 mom. ersätts till ett skäligt belopp som skall bestämmas utgående från störningens och skadans varaktighet samt den skadelidandes möjligheter att undvika eller avvärja skadan.

## 6 §

#### *Kostnader för avvärjande och återställande*

Enligt denna lag ersätts även

1) kostnader för behövliga åtgärder som någon har vidtagit för att avvärja risken för miljöskador som avses i 1 § och som gäller honom eller för att återställa den skadade miljön i sitt tidigare skick, samt

2) kostnader som myndigheter har åsamkats på grund av åtgärder som har vidtagits i syfte att avvärja risken för eller verkningarna av störningar som avses i 1 § eller för att återställa miljön i sitt tidigare skick, om kostnaderna är skäligen i förhållande till störningen eller risken för störning och till den nytta åtgärderna har medfört.

Denna paragraf tillämpas inte på kostnader som indrivs enligt 17 § viteslagen (1113/90).

## 7 §

*Ersättningskyldiga*

Ersättningskyldiga enligt denna lag är, även när skadan inte har orsakats uppsåtligen eller genom vårdslöshet,

1) den vars verksamhet har orsakat miljöskadan,

2) den som är jämförbar med en verksamhetsutövare som avses i 1 punkten, samt

3) den till vilken den skadevällande verksamheten har överlåtits, om mottagaren vid överlåtelsen kände till skadan eller en störning som avses i 1 § eller risk för dem.

Den jämförelse som avses 1 mom. 2 punkten skall ske utgående från personens bestämmanderätt, hans ekonomiska relation till verksamhetsutövaren och utgående från den ekonomiska nytta som han eftersträvar i verksamheten.

## 8 §

*Solidariskt ansvar*

De som är ersättningskyldiga ansvarar solidariskt för miljöskador som verksamheterna i fråga sannolikt har orsakat tillsammans.

Om inte något annat har avtalats, skall ersättningsansvaret fördelas mellan de solidariskt ansvariga efter vad som är skäligt med hänsyn till ansvarsgrunden, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt.

## 9 §

*Ersättning för framtida skador*

Kan den miljöskada som i framtiden orsakas av en störning uppskattas på förhand, skall ersättningen på begäran bestämmas på förhand som en engångsersättning eller som en årsersättning. Om förhållandena senare ändras väsentligt eller den uppskattade skadan på något annat sätt väsentligt avviker från den skada som har uppstått på grund av störningen, kan den på förhand bestämda ersättningen korrigeras efter vad som är skäligt med hänsyn till förhållandena.

När en engångsersättning bestäms på förhand för en skada på en fastighet skall det bestämmas att ersättningen skall deponeras, om fastigheten på grund av inteckning eller enligt stadgandena om panträtt för obetald köpeskilling svarar för en fordran eller för en

rätt att uppbära en viss avkomst i pengar eller varor och ägaren inte visar att rättsinnehavarna har samtyckt till att ersättningen får betalas till honom eller om inte domstolen finner att egendomen trots miljöskadan klart förmår svara för de rättigheter som belastar den. I fråga om deponering och lyftande av ersättningen gäller i tillämpliga delar 7 kap. lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (603/77).

## 10 §

*Inlösningsskyldighet*

Om en miljöskada medför att en fastighet blir helt eller delvis onyttig för ägaren eller att det blir väsentligt svårare att använda fastigheten för dess ändamål, skall den skadeståndsskyldige på ägarens begäran inlösa fastigheten eller en del av den.

Om en domstol bestämmer att en fastighet eller en del av den skall inlösas, tillämpas i fråga om inlösningen lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter.

Om flera personer har orsakat skadan tillsammans, tillämpas 1 mom. endast i fråga om dem vilkas andel i hela skadan är väsentlig. Angående betalda lösenbelopp tillämpas vad som gäller i fråga om ersättningar som har betalats med stöd av 8 §.

## 11 §

*Ersättningsförfarandet*

Talan enligt denna lag väcks vid den domstol som med stöd av 10 kap. rättegångsbalken kan pröva ett ärende som gäller skadestånd.

## 12 §

*Tillämpning av lagen vid förfaranden enligt vissa andra lagar*

Om det vid ett förfarande enligt lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter eller någon annan därmed jämförbar lag, lagen om allmänna vägar (243/54), lagen om enskilda vägar (358/62) eller gruvlagen (503/65) skall bestämmas ersättning för miljöskador som avses i denna lag, tillämpas denna lags stadganden om ersättningskyldighet och grunder för bestämmande av ersättning, dock inte 8—10 §§. Om en verksamhet enligt en lag som nämns ovan i denna paragraf orsakar person-

skada som skall betraktas som miljöskada, tillämpas denna lag.

## 13 §

*Ikraftträdelse- och övergångsstadganden*

Denna lag träder i kraft den 199 .

I fråga om ersättning för skada på grund av verksamhet som har utövats innan lagen har trätt i kraft tillämpas tidigare lag, även om skadan har visat sig först efter att lagen har trätt i kraft.

## 2.

**Lag****om ändring av lagen angående vissa grannelagsförhållanden**

I enlighet med riksdagens beslut fogas till lagen den 13 februari 1920 angående vissa grannelagsförhållanden (26/20) en ny 23 a § som följer:

## 23 a §

Om en verksamhet som avses i denna lag orsakar skada enligt lagen om ersättning för miljöskador ( / ), skall skadan utan hinder av 21 och 23 §§ ersättas enligt lagen om ersättning för miljöskador.

Denna lag träder i kraft den 199 .

I fråga om ersättning för skada på grund av verksamhet som har utövats innan lagen har trätt i kraft tillämpas tidigare lag, även om skadan har visat sig först efter att lagen har trätt i kraft.

## 3.

**Lag****om ändring av vattenlagen**

I enlighet med riksdagens beslut ändras 14 kap. 1 § 1 mom. vattenlagen av den 19 maj 1961 (264/61), samt fogas till 11 kap. 1 § ett nytt 4 mom., till 2 § i kapitlet ett nytt 3 mom., till 3 § i kapitlet, sådant detta lagrum lyder delvis ändrat genom lag av den 30 april 1987 (467/87), ett nytt 2 mom., till kapitlet en ny 3 a § samt till 14 kap. 1 § ett nytt 2 mom., varvid nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som följer:

## 11 kap.

*Ersättningar*

## 1 §

I fråga om ersättningar för skador till följd av åtgärder som strider mot denna lag eller stadganden eller bestämmelser som har meddelats med stöd av den tillämpas skadestands-

lagen (412/74). Är det fråga om en miljöskada som avses i lagen om ersättning för miljöskador ( / ), tillämpas dock den sistnämnda lagen.

## 2 §

Om en miljöskada som avses i lagen om ersättning för miljöskador orsakas av en funktionsstörning som avses 1 mom., skall i fråga

om ersättning för miljöskadan tillämpas lagen om ersättning för miljöskador i stället för stadgandena i denna paragraf. Angående ägaren och innehavaren gäller därvid vad som i lagen om ersättning för miljöskador stadgas om verksamhetsutövare som avses i lagen i fråga.

---

3 §

Om skada, men eller någon annan förlust av förmån som skall ersättas med stöd av 1 mom. orsakas genom buller, skakning, strålning, ljus, värme, lukt eller någon annan motsvarande störning, tillämpas 12 § lagen om ersättning för miljöskador.

3 a §

Om förorening av vatten till följd av en åtgärd enligt denna lag orsakar personskada, skall utan hinder av stadgandena i detta kapitel lagen om ersättning för miljöskador tillämpas.

Om en åtgärd enligt denna lag på något annat sätt orsakar personskada, tillämpas skadeståndslagen.

Helsingfors den 18 september 1992

**Republikens President**  
**MAUNO KOIVISTO**

14 kap.

**Allmänna stadganden om förfarandet**

1 §

Ärenden i vilka denna lag eller enligt dess 22 kap. tidigare lag skall tillämpas är vattenmål. Som vattenmål behandlas också ett ersättningsyrkande i fråga om vilket skadeståndslagen eller lagen om ersättning för miljöskador enligt denna lag skall tillämpas.

Om inte något annat stadgas i fråga om ett visst ärende, behandlas vattenmål av vatten-domstolen samt i högre instans av vattenöverdomstolen, högsta förvaltningsdomstolen och högsta domstolen enligt vad som stadgas nedan.

---

Denna lag träder i kraft den 199 .

I fråga om ersättning för skada på grund av verksamhet som har utövats innan lagen har trätt i kraft tillämpas tidigare lag, även om skadan har visat sig först efter att lagen har trätt i kraft.

Justitieminister *Hannele Pokka*

